

NORGES INDSKRIFTER

MED DE ÆLDRE RUNER.

UDGIVNE

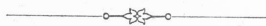
FOR

DET NORSKE HISTORISKE KILDESKRIFTFOND

VED

SOPHUS BUGGE.

I.

CHRISTIANIA.

A. W. BRØGGERS BOGTRYKKERI.

1891—1903.

Søndre Trondhjems Amt.

52. Strøm.

Literatur. Utrykt. Breve fra Jørgen Reitan til Magnus Olsen af 27. Oktober og 10. November 1908 (i Runearkivet).

Trykt. Magnus Olsen, Runerne paa et nyfundet bryne fra Strøm paa Hitteren (Det kgl. norske Videnskabers Selskabs Skrifter. 1908. No. 13), Trondhjem 1909. — Magnus Olsen [og Wolf von Unwerth og K. Rygh], Maal og minne 1909 S. 100, jfr. 1909 S. 163, 1910 S. 104. — G. Neckel, Anzeiger für deutsches Altertum XXXIII (1909) S. 234 f. — A. Gebhardt, Deutsche Literaturzeitung 1910, Nr. 14, Sp. 872 f. — Th. von Grienberger, Zeitschrift für deutsche Philologie XLII (1910) S. 385—393. — Noreen, Geschichte der nordischen Sprachen (i Paul's Grundriss), 3. Aufl., 1913, S. 82, 85, 87, 168, 252.

Grundlag for Behandlingen. Undersøgelse af Indskriften i Original.

Tegninger. Her meddeles Strøm-Brynet, seet fra 3 Sider, efter 3 Fotografier tagne af Fotograf O. Væring. Paa den anden af Afbildningerne (S. 682) sees Indskriften »A«, paa den tredje (smst.) Indskriften »B«.

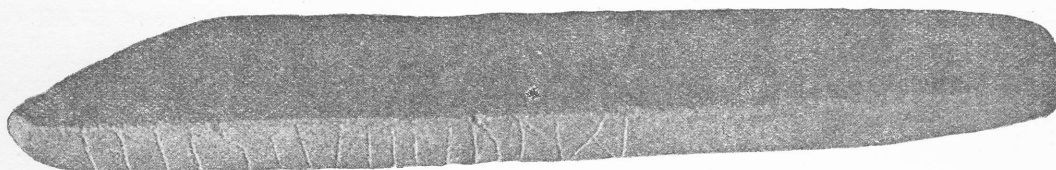
I sidste Halvdel af September 1908 skulde Knut Johansen Sageidet paa sin Eiendom Øvre Sageidet, Brugs-Nr. 9 under Strøm¹⁾, Matr. Gaards-Nr. 32 i Dolm Sogn, Hitteren Herred og Præstegjæld, rense Grunden under en Stenrøs, som han tidligere havde kjørt bort og som udgjorde omkring 10 Læs. Omtrent 1/2 Alen under Jordoverfladen fandt han da et lidet Bryne, hvis to Smalsider er beskrevne med Runer af den længere Række. Under Røsen, som har været en Gravrøs, laa der hist og her lidt Kul, men ellers iagttoges ingen Oldsager.

Eiendommen Øvre Sageidet havde da i noget over 30 Aar tilhørt Knut Sageidet, som selv havde ryddet og bebygget den. Da han flyttede did, var der

¹⁾ Den store og gamle Gaard Strøm (af *Straume* Aslak Bolts Jordebog S. 60, jfr. Norske Gaardnavne XIV S. 68) ligger ved Bunden af den lange og smale Strømfjord, den største af de Fjorde, som fra Vest skjærer ind i Hitteren. Gaarden har Navn efter den korte Strøm, som forbinder Husvandet med Fjorden. Straks ovenfor Husvandet ligger ved samme Vasdrag Stovvandet, som ved et lidet Eid er skilt fra det førstnævnte Vand. Paa Eidet mellem de to Vande ligger Gaardparterne Sageidet, omtr. 2 Km. østenfor Strømfjordens Bund.

kun lidt Kratskog og nogle Stenrøser hist og her. Engang skulde han — omtrent 20 Aar før Runefundet blev gjort — kjøre bort en af disse Røser og gjorde da ogsaa et Fund: »Midt i røsen laa en bjelde og klave, begge af jern¹⁾; men sagerne var saa optærede af rust, at de straks gik i stykker. Under samme røs laa et bryne og nogle knokler af et kreatur«. Omkring 10 Aar senere fandt han ogsaa et Bryne omtrent $\frac{1}{2}$ Alen nede i Jorden. Alle disse Sager er imidlertid bortkomne. Under Pløining og Opbrydning af Jorden har han flere Gange stødt paa lidt Kul og Aske i Jorden. Ogsaa paa Nabogaarden Nedre Sageidet skal der for længere Tid siden være fundet Oldsager, deriblandt en Guldring, men man kunde ikke opgive, hvor der var blevet af dem.

Ovenstaaende Oplysninger om Fundforholdene skylder jeg Amtsskolebestyrer Jørgen Reitan, som ogsaa først har gjort mig bekendt med det med Runer beskrevne Bryne og sendt mig det til Undersøgelse. Det tilhører nu Trondhjems Museum (Nr. 8780)²⁾.

Brynets Form sees af de her og S. 682 meddelte Afbildninger i naturlig Størrelse. Brynet er 14,5 Cm. langt; største Bredde (mellem Rune 1 i A og Rune 3 i B) er 1,9 Cm., Tykkelsen 1,2—1,3 Cm. Stenarten er en finkornet glimmerholdig Sandsten.

Et Bryne af 14,5 Cm.'s Længde kan ikke have været Ljaabryne og kan heller ikke have været brugt til krumme Sigder. Derimod kan et Bryne af denne Størrelse meget godt have været Økse- eller Knivbryne. Ud fra Nutidens Forhold erklærer Overlærer A. Seim (fra Sogn) det for indlysende, at et saadant Bryne har været anvendt til Redskaber med kort Egg. Den lille Del af et 14,5 Cm. langt Bryne, som blev fri til Bryning, naar Haanden fattede om det, kunde bare i ganske korte Strøg og med stort Kraftspild føres hen over en Ljaaegg, og baade ved Bryningen af en Ljaa og af en krum Sigd var man stærkt udsat for at skjære Haanden, naar et saa kort Bryne raskt skulde føres over fra den ene Side af Eggen til den anden.

Imidlertid er det alligevel ikke udelukket, at Strøm-Brynet har været et Ljaabryne. Af Grunde, som jeg nu skal gjøre Rede for, anser jeg det endog for i høi Grad sandsynligt, at saa har været Tilfældet.

1) [Mulig en Gjenstand som O. Rygh, Norske Oldsager Nr. 461.]

2) Paa Knut Sageidets Eiendom ligger ifølge Hr. Reitan endnu endel Stenrøser urørte. Da disse sandsynlig er væsentlig samtidige med Bryneindskriften, vil det være af stor Vigtighed, at de snarest muligt bliver undersøgte af en Arkæolog. Derved vil man maaske faa ydre Holdpunkter for Dateringen af Indskriften.

Godseier G. F. Heiberg meddeler mig, at det i Sogn i ældre Tid var almindeligt, at man forsynede gode Ljaabryner med Bukkehornskaft¹⁾. Et saadant skjæftet Ljaabryne har han velvillig udlaant til mig fra det Heibergske Museum i Sogn²⁾. Det er afbildet her S. 680, og videre er saa paa den følgende Side meddelt et Fotografi, som paa én Gang (i samme Maalestok) gjengiver det sognske Bryne uden Skaft og Runebrynet fra Strøm indstukket i dettes Bukkehornskaft. Man lægger Mærke til, at det sognske Bryne og Strøm-Brynet baade er omtrent jævnt og desuden begge i den ene Ende har en skarp Bøining. Det sognske Bryne er tildannet for at kunne passe ind i det krumme Bukkehorn, og der kan vist da ikke være Tvivl om, at Strøm-Brynet ligeledes har faaet sin eiendommelige Form, forat den brede Ende kunde passe ind i et Bukkehorn af omtrent samme Størrelse. Det forekommer mig saaledes i høj Grad sandsynligt, at Runebrynet fra Strøm, da det var i Brug, har været skjæftet med et Bukkehorn. Dette vil, som vi senere skal se, faa Betydning for Indskriftens Tolkning³⁾.

1) »Som regel brukte man til ljaabryne et helt, ca 25 cm. langt bryne, men blev dette avslaaet og brynet var av særlig god kvalitet, lot man det skjæfte med bukkehorn. Dette har været brukt vistnok over hele Sogn, iethvertfald har jeg oplysninger derom her fra Kaupanger, Lærdal, Aardal, Aurland, Fjærland og Arnefjord. I den senere tid er dette gaaet av bruk, idet man nu, efterat man fik roterende sandstens slipesten, bruker større og tykkere bryner, som vanskelig knækkes. Nu tjener brynet som et slags slipesten, medens det tidligere, før man hadde roterende slipesten og man »tyndslet« — hamret eggen tynd — med tyndslehammer — en slags hammer med penn i begge ender —, kun tjente til at hvæsse eggen.« (G. F. Heiberg i Brev af 4/9 1916).

2) Mus.-Nr. 3733 fra Gjeithus i Arnefjord Sogn, Vik Herred og Præstegjæld.

3) Godseier G. F. Heiberg, hvem jeg har fulgt i Redegjørelsen for Strøm-Brynets oprindelige Anvendelse, anser det for »sandsynlig, ja omtrent sikkert, at det har været et ljaabryne. Saa smaa (korte) ljaabryner forekommer meget hyppig, og det har netop det omtrentlige tversnit, som de gamle ljaabryner hadde. Det er ogsaa høist sandsynlig, at det har været skjæftet, idet det ellers vilde ha været saa kort, at man let vilde skjære sig under bryningen. Den skjæve tilspidsing . . . skulde ogsaa tyde [her]paa . . .«

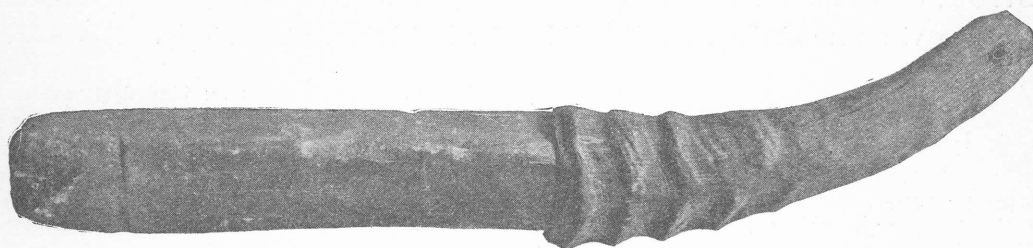
Som Ljaabryne har Strøm-Brynet ifølge Heiberg utvivlsomt været brugt til at stryge »Tyndsleljaær« med. »I ældre tid blev nemlig, som ovenfor [Anm. 1] meddelt, ljaæn ikke slipt, men tyndslet med hammer, og de faa eksemplarer jeg har seet av ljaæ fra forhistorisk tid, har samtlige været tyndsleljaæ. Efterat ljaæn var tyndslet, blev eggen strøket langsefter med en saakaldt »ljaastikka«, en ca 20 cm. lang mot enden noget tilspidset staaletang. Derefter blev ljaabrynet benyttet til at bortta den ved strykningen med ljaastikken dannede »ro« — tynde jernfliser som hænger ved eggen —. Mens man nu nøier sig med en ljaæ pr. mand og sliper den igjen straks den er blit sløv, hadde man før i tiden en hel del pr. slaattekar. Disse blev tyndslet og færdighvæstet alle paa en gang og derefter anbragt i en egen sort kurv, »ljaakjæssa«, som man tok med sig ut paa marken. Naar derfor en ljaæ var blit sløv, byttet man med en ny, for i kvældsæten efter endt dagsværk at hvæsse den paany til næste dag. Man hadde derfor som regel ikke brynet med sig paa slaattemarken og behøvede saaledes heller ikke brynekodl eller brynestok [Beholder til Brynet, haaren i Beltet], som det i enkelte landsdele kaldes.« Disse Meddelelser gjælder Forholdene i Sogn i gamle Dage.

Fra andre Egne af Landet er imidlertid oplyst, at man ogsaa i Tyndsleljaæns Tid havde Bryne med sig paa Marken. Saaledes brugte man ifølge Docent K. Liestøl i Aaseral i ældre Tid at stryge Tyndsleljaænen enten med Bryne (som man bar i Beltet) eller med Ljaastikke (af haardt Træ), alt efter som den enkelte foretrak det ene eller det andet. Man nøiede sig her med én Ljaæ den hele Dag.

Paa lignende Maade forholdt det sig i Nabolandskabet Sætersdalen: »Det skifte Slaattegreidorne allfort framigjenom. Det fyrste slo dei Vollen av med eit Sidebein — so tykk stod han. So var det til det Bil um Lag daa Storedaui gjekk. Daa kom der tynnte Ljær til Bykle, »Tynnsleljær« dei kalla.« »Dei brynte Egg med Langbryne, sette Brynet mot Jordi og skov upp og ned. I Vika strauk dei med Strjukestikke; fyrst dei hadde Slipegrjot [Slibestenssand i Slibevandet] paa, tok ho likso godt som eit Bryne. Men leid det til Laurdags, var dei for

Bryner med Bukkehornsskaft turde være ældgamle og have haft en udstrakt Anvendelse i tidligere Tider. I »Schweizerisches Archiv für Volkskunde« XX (1916) S. 354 afbilder L. Rüttimeyer et saadant blandt gamle Redskaber fra Kanton Wallis.

Alle Strøm-Brynets 4 Sider er glatslebne; men det lader sig neppe sikkert afgjøre, hvad der skyldes Glatning ved Tildannelsen¹⁾ og hvad der skyldes Brug. Kun paa etpar Steder viser endnu Stenens naturlige Overflade sig som Fordybninger i de glatslebne Flader. Dette er navnlig Tilfældet med den Bredside, som ikke sees paa Afbildningen S. 678, medens den anden Bredside er fuldstændig jævn og i den smaleste Ende stærkt slidt, saaledes at den her er bleven konveks. Ogsaa paa den Smalside, hvor Indskriften A er indridset, er Stenens naturlige Overflade paa enkelte Steder bevaret, nemlig i Fordybningerne nedtil ved R. 4—5 og oven-til ved R. 15. Det er denne Smalside, som foran Indskriftens Begyndelse gjør

den tidligere nævnte stærke Bøining, hvorved den i Brynets brede Ende løber sammen med den anden Smalside. I denne Bøining er den naturlige Overflade paa et længere Stykke ikke bortglattet. Jeg har tidligere²⁾ hævdet, at man har brynt med begge Indskriftflader, efterat runerne var indridsede. Herimod har imidlertid K. Rygh (Maal og minne 1909 S. 100) udtalt sig: »Jeg har . . . tvivl om, at brynet skulde være brugt, efterat runerne var ristede. Efter min opfatning er intet iveien for, at ristningen kan være udført lige før nedlægningen i graven. Med hensyn til slidningsmerker ved bryner vil jeg fremhæve, at der er mange tegn til, at bryner har været omhyggelig tildannede med en bestemt form, før de toges i brug (skjønt man ogsaa, navnlig ved heiner af blaaskifer, har brugt kun afkløvede stykker). Ved denne tildannelse kan overfladen have faaet et udseende, som om den var brugt til slibning.« Hvis dog, som jeg antager, Brynet oprindeligt har været forsynet med et Bukkehornsskaft, synes dette at tale stærkt for, at det engang har været i virkelig Brug.

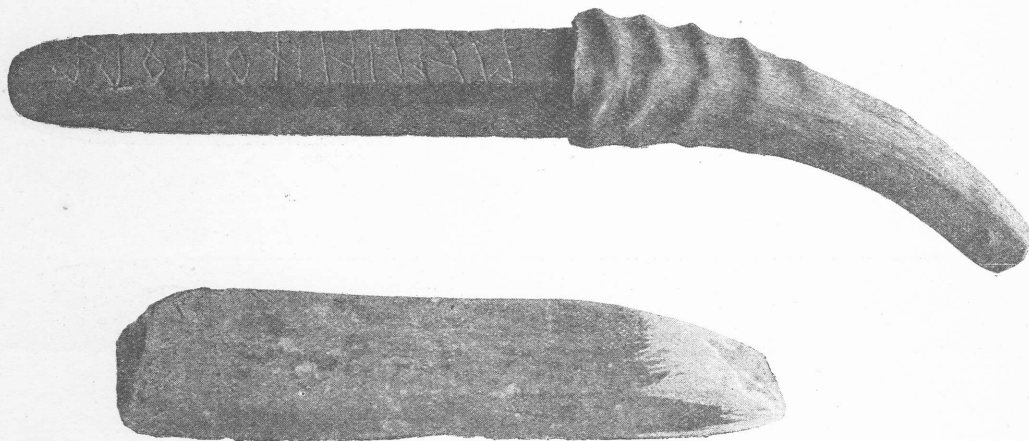
tykke i Eggen. So tynnte dei; i Heidetidi [Tiden, da man slog paa Heien] var dei heimatt kvar Laurdag og tynnte.« (Johannes Skar, Gamalt or Sætedal IV S. 141 f.).

Overensstemmende hermed var Forholdene i Oldtiden, saaledes som de antydes af Sn. E. I 218 f.: *Óðinn fór heiman, ok kom þar er þrælur níu slógu hey; hann spyrr ef þeir vili at hann brýni ljá þeirra. Þeir játa því, þá tekr hann hein af betti sér ok brýndi; en þeim þótti bíta ljánir miklu betr, ok fóluðu heinina.*

- 1) Man bruger nu at tildanne Bryner ved at gnide dem mod en ru større Sten.
- 2) Vid.-Selsk. Skrifter (Trondhjem) 1908 No. 13 S. 5.

Strøm-Brynets Runer, som er anbragte paa de to Smalsider, er skarpt og tydelig indridsede, sandsynlig med en Kniv. Denne har været ført ovenfra (fra Runetoppene) nedad; Runestavene er ved Basis ofte ridsede saa langt ned, at de gaar lidt ind paa den tilstødende Bredside.

Ved Læsningen af Strøm-Indskriften har Professor i Mineralogi og Geologi Dr. W. C. Brøgger ydet mig værdifuld Hjælp, idet han med Lupe har gennemgaaet den hele Indskrift og tegnet for mig de Runetræk, som efter hans Mening sikkert er ristede. Professor Brøgger's Læsning har bestyrket mig i den Opfatning af Runerne, hvortil jeg uafhængig var kommen. Kun paa ét Punkt (B Rune 4) var vor Opfatning noget afvigende.

Indskrifterne paa de to Smalsider synes ikke at være skrevne i umiddelbar Sammenhæng ved samme Anledning. I A er Runerne af ujævn Bredde, og Stave og Kviste har i Regelen forskjellig Hældning. Denne Indskrift er mindre omhyggelig indridset end den sirlige og tæt sammentrængte Indskrift B, hvis Runer alle er vel proportionerede. Det tør, for at nævne et Eksempel, vel ansees for udelukket, at den ubehjælpelige Rune 5 i A (Binderune af **h** og **a**) med Kviste til høire, som sidder tæt sammen, er indridset ved samme Anledning som de smukt udførte Binderuner **ha** i Begyndelsen af B.

Paa den anden Side kan mærkes, at der findes ingen væsentlige Afvigelser i Runeformer eller i Indridsningen forøvrigt mellem A og B. I begge Indskrifter har **h** altid Formen med Tværstreg, som skraaner nedad mod høire, og begge Indskrifter mangler Ordadskillelse. De kan skyldes to Personer, som har levet omtrent samtidig og har tilhørt samme Kreds. Naturligere turde det dog være at antage, at A og B er skrevne af samme Mand med nogen Tids Mellemlum. Rimeligvis indeholder da ialfald den ene Indskrift en selvstændig Mening og den anden Indskrift er enten en Fortsættelse deraf eller indeholder ligeledes en selvstændig Mening.

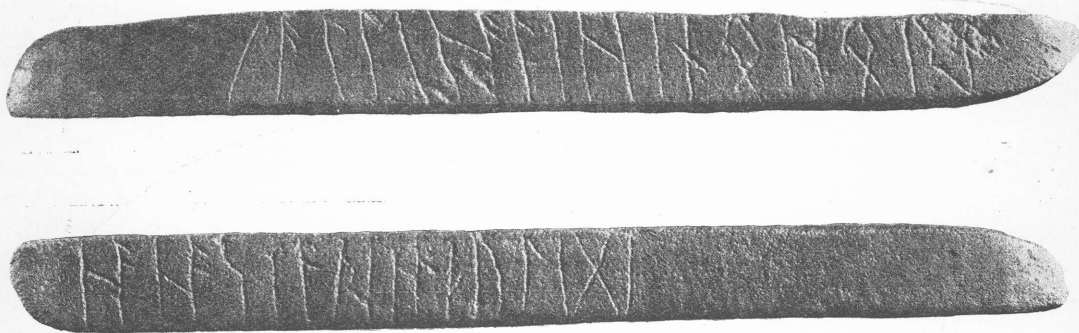
Jeg begynder Læsningen med den Smalside (A), som er helt beskrevet med Runer, da Tolkningen af denne Indskrift synes at frembyde mindst Vanskelighed.

De enkelte Runers Former fremgaar med tilstrækkelig Tydelighed af Afbildningerne.

I A er Læsningen overalt sikker. Hældningen paa Rune 1 viser, at A er skrevet efter Brynets Tilspidsning. Sidste Rune er \mathfrak{A} , som af sproglige Grunde vanskelig kan være en Binderune for $\mathfrak{A}n$ eller $\mathfrak{A}l$, men snarere er at læse som $\mathfrak{A}na$. Dette er da en enestaaende Binderune, idet na ellers, hvor de to Runer er sammen-skrevne, har Formen \mathfrak{N} (Aagedal-Brakteaten, S. 188) eller \mathfrak{B} (Brakt. Nr. 48, S. 457).

B Rune 3 \mathfrak{A} har ved Midten en svag liden Streg, som skraaner nedad mod høire og som sikkert er tilfældig.

Ogsaa en liden, mod høire nedadskraanende Tværstreg lidt ovenfor Midten af R. 4 er snarest tilfældig, da den er langt svagere end alle andre Runetræk i Indskriften (kanske øverste Kvist paa R. 8 undtagen). Skjønt den nævnte Tvær-

streg har en regelmæssig Form (den viser sig gennem Lupe som en Linje dannet af smaa Punkter), tør R. 4 dog neppe læses $\mathfrak{A}n$.

Professor Brøgger har formuleret sin Opfatning af R. 4 saaledes: Staven begynder sikkert et Stykke nedenfor Kanten. Den er trukket ovenfra nedad og naar nedentil et lidet Stykke ned over Kanten ind paa den tilstødende ubeskrevne Flade. Oventil er der en Depression, som er fremkommen derved, at Instrumentet her er trykket ned i Stenen, og der er sprunget ud et lidet Stykke af Stenens Overflade. Ovenfor Stavens Top er der en trekantet Fordybning i Fladen, hvis Begrænsning faar Lighed med øvre Del af \mathfrak{Y} , men intet kan her sees at være ristet.

Søger vi nu fra runologisk Synspunkt at fastslaa Læsningen af R. 4, har vi Valget mellem følgende Muligheder: Runen kan være \mathfrak{A} , eller den kan være $\mathfrak{A}n$ (?). Men i begge disse Tilfælde begynder Runen et godt Stykke lavere end alle andre Runestave i Indskriften. R. 4 er sikkert skreven saaledes, at Instrumentet er ført ovenfra nedad. Men da forstaar man ikke, hvorfor en \mathfrak{A} -Rune (eller en $\mathfrak{A}n$ -Rune?) her er begyndt langt nedenfor Kanten, i Modsætning til de andre \mathfrak{A} -Runer i Indskriften. Indskriften B er altfor omhyggelig indridset til, at der kan være Tale om Skjodesløshed. En Stav, som begynder et godt Stykke lavere end alle de andre Runestave, er ingen Rune; den kan heller ikke være Skilletegn, da det er utroligt og uden Analogi, at en Streg af saadan Længde er anvendt som Skilletegn. Skal vi derfor her faa frem en virkelig Runeform, maa vi tage Hensyn til den tredje (og sidste) Mulighed, som kommer i Betragtning ved Læsningen af R. 4.

I den ældre Runeskrift findes der én eneste Rune, hvis Stav begynder et Stykke lavere end de øvrige Runer, nemlig Υk . Naar R. 4 nu har en saadan Stav, er det methodisk rigtigt at forsøge at læse den som Υk . Enten har Runemesteren glemt at tilføie Kvistene oventil (hvilket er lidet sandsynligt paa Grund af den Omhu, hvormed B forøvrigt er indridset), eller R. 4 har været Υk med Kviste, som har været forholdsvis svagt indridsede, dog ikke svagere, end at Spor deraf tør antages at være levnede i Begrænsningen af den trekantede Fordybning, som sees over Stavens Top.

Saaledes nødes jeg af runologiske Hensyn til at læse R. 4 som Υk . Vi skal senere se, at denne Læsning ogsaa af sproglige Grunde er særdeles tiltalende¹⁾.

Mellem R. 6 β og R. 7 \mid sees en (ialfald nu ikke ganske sammenhængende) Skraastreg, som forbinder nedre Del af β -Runens Bue med R. 7 og som Professor Brøgger anser for ristet. Af runologiske og sproglige Grunde holder jeg denne Streg for tilfældig, da en Binderune af β og \mathbb{H} eller af β , \mathbb{H} og \mid (β , \mid og \mathbb{H}) vilde være høist betænkelig.

Øverste Kvist paa R. 8 (Binderune af $\mathbb{H} h$ og $\mathbb{F} a$) kan nu kun svagt øines.

R. 11 er uden Tvivl $\uparrow \mid$, ikke $\uparrow t$, da den lille Skraastreg til venstre for Stavens Top, som sees paa Tegningen, af forskellige Grunde ikke synes at være tilstrevet: Den er meget svagere end Kvisten til høire og skraaner stærkere nedad end denne, og oventil naar den ikke ind til Staven.

R. 12—14 $\mid \mathbb{X} \mid \text{igi}$ tør ikke læses sammen som $\mathbb{M} d$, da \mathbb{X} kun nede til venstre løber sammen med en af de lodrette Stave.

De to Indskrifter paa Brynet fra Strøm kan altsaa læses saaledes:

A.	$\overset{5}{\text{P}} \overset{10}{\text{F}} \overset{15}{\text{T}} \overset{20}{\text{M}} \overset{25}{\text{H}} \overset{30}{\text{F}} \overset{35}{\text{I}} \overset{40}{\text{N}} \overset{45}{\text{I}} \overset{50}{\text{T}} \overset{55}{\text{X}} \overset{60}{\text{H}} \overset{65}{\text{X}} \overset{70}{\text{R}} \overset{75}{\text{T}} \overset{80}{\text{F}}$
	$\text{w a t e h a l i h i n o h o r n a}$
B.	$\overset{5}{\text{H}} \overset{10}{\text{F}} \overset{15}{\text{H}} \overset{20}{\text{F}} \overset{25}{\text{Y}} \overset{30}{\text{F}} \overset{35}{\text{P}} \overset{40}{\text{I}} \overset{45}{\text{H}} \overset{50}{\text{F}} \overset{55}{\text{P}} \overset{60}{\text{N}} \overset{65}{\text{I}} \overset{70}{\text{X}} \overset{75}{\text{I}}$
	$\text{h a h a * k a \beta i h a \beta u l i g i}$

Foreløbig har jeg ladet uafgjort, hvordan B R. 3 skal opfattes. Den har væsentlig samme Form som \mathbb{H} , der i de ældste Runeindskrifter betyder j, men senere, da Runens Navn **jāra* »Aar« var gaaet over til **āra*, brugtes som Tegn for en *a*-Lyd (A); se Indl. S. 17. Hvis B R. 3 var en Form af denne Rune, maatte vi snarest gjengive den ved A, da den Form, som k-Runen har paa Strøm-Brynet, henviser til forholdsvis sen Tid²⁾. Men ogsaa en anden Opfatning af B R. 3 er mulig.

I angelsaksisk Runeskrift fik Runen for *s* tidlig Formen \mathbb{H} , og i de yngste nordiske Indskrifter med de ældre Runer forekommer ogsaa \mathbb{H} (istedenfor det

1) For Læsningen Υ havde jeg bestemt mig, før jeg havde dannet mig en Mening om Indskriftens Indhold. Saaledes blev Runen ogsaa læst af Bibliothekar A. Kjær og, saavidt jeg mindes, ligeledes av andre, som uafhængig af mig har undersøgt Strøm-Brynet.

2) Jfr. \mathbb{H} med Betydningen A og Runeformen Υk i samme Indskrift paa Brakteat Nr. 6 fra Maglemose, Sjælland (afbildet Aarbøger 1905 S. 216). Her kan \mathbb{H} ikke være Tegn for *s* (jfr. i det følgende), da denne Rune i Indskriften har Formerne \mathbb{S} og \mathbb{Z} .

ældre ζ) som Tegn for **s**. Saaledes paa Sølvesborg-Stenen (som Wimmer, Runenschrift S. 304 henfører til Midten af 8de Aarh.)¹⁾ og paa Rök-Stenen (Linje *f*). Endnu større Lighed med **s**-Runen paa Strøm-Brynet frembyder flere **s**-Runer paa Stentofta-Stenen (saaledes særskilt II R. 8, i Ordet **gestumr**, ifølge v. Friesen's Tegning), medens den væsentlig samtidige Björketorp-Sten endnu har Formen ζ for **s**. Ifølge Wimmer (S. 203) er \mathfrak{h} fra omkring 700 af det sædvanlige Tegn for **s**.

Sproglige Grunde maa afgjøre, om der i B skal læses **hahaakapi-** eller **hahaskapi-**. Den sidste af disse Læsninger (hvorved man undgaar de to sammenstødende *a*-Runer) maa efter en rent ydre Betragtning af Indskriften forekomme sandsynligst. En Læsning **-skapi-** giver ogsaa, som vi skal se, fortrinlig sproglig Mening.

Jeg forsøger først en Tolkning af Indskriften A.

Vi lægger Mærke til, at denne Indskrift indeholder 8 Vokaltegn og følgende ligesaa mange Stavelser. Videre, at 3dje, 5te og 7de Stavelse begynder med **h**, hvorved det bliver muligt at adskille tre Tostavelsesord, som kan danne Alliteration med hverandre. Hvis dette, ialfald delvis, er rigtigt, er Indskriften metrisk, og følgende Ordadskillelse kan da med Rimelighed foretages²⁾:

wate hali hino horna

Her møder vi da sidst i Indskriften det velkjendte Ord **horna**, som ogsaa forekommer paa Guldhornet fra Gallehus. Dette Ord, som svarer til oldn. *horn* n. »Horn», kan formelt være enten Nominativ eller Akkusativ, altsaa enten Subjekt eller Objekt i Sætningen. Den sidste Mulighed synes imidlertid at udelukkes derved, at Indskriften har et andet Ord, som efter sin Form uden Tvivl er et demonstrativt Pronomen i Akkusativ Hankjøn³⁾ og altsaa henviser til et Hankjønords som Sætningens Objekt. Dette Pronomen er

hino, som ved sin Endelse minder om Eiendomspronomenet **minino** (Akkus. Hankjøn Ental) paa Kjølevig-Stenen (Strand-Stenen). I denne Endelse har S. Bugge (S. 275 f.) sammenstillet det udlydende **-o** med got. **-a** i den tilsvarende Form *meinana*. **hino** (udtalt *hinō*) svarer saaledes i Lyd nøiagtig til got. *hina* (Akkus. Hankjøn Ental) »denne, *hunc*«. Andre Spor af den her foreliggende Pronominalstamme *hi-* er got. *himma* Dat., oldn. *hinig* »hid« (af **hin-veg*), østnord. *hít* (af **hī-at*).

hino »denne« maa være brugt om den Gjenstand, hvorpaa Runerne er indridsede, ligesom talrige Indskrifter har Udtrykket »disse Runer« om vedkommende Indskrifter selv. **hino** tør da antages at være hosføiet enten et Ord for »Bryne« (oldn. *hein* f., *brýni* n., oldhøitysk *wezzistein*) eller for »Sten« i Almindelig-

1) Ifølge O. von Friesen, Lister- och Listerby-stenarne i Blekinge (Uppsala 1916) S. 62 er Sølvesborg-Stenen omkring 100 Aar yngre end Istaby-, Gummarp- («Gommor»), Stentofta- og Björketorp-Stenene, som han henfører til »slutet af 600-talet eller tiden ca: 700« (jfr. ovenfor S. 638).

2) Som vi senere skal se, er Indskriften B ensartet bygget.

3) Neppe Hunkjøn; se i det følgende.

hed. Denne Betegnelse for Gjenstanden maa søges i **hali**, som efter sin Endelse kan være Akkus. Hankjøn Ental. Thi det gjenstaaende Ord **wate** kan efter Endelsen ikke være et Hankjønordsord i Akkus., men maa være Verbet i Sætningen.

Naar **hali** betegner Bryne stenen ¹⁾, som bærer Runerne, kan det ikke være tvivlsomt, at dette Ord hænger sammen med oldn. *hallr* m. »Sten«, urnord. **hallan*, skrevet *halan* paa Stenstad-Stenen (S. 177). Ifølge Aasen bruges *hall* m. i nynorske Dialekter især om en mindre rundagtig Sten; *hallar* m. pl. betegner i svenske Dialekter smaa runde eller flade Stene, der bruges som Sænkestene paa Net. Det vilde ikke være utænkeligt, at den noget skjødesløse Runerister, som har skrevet Indskriften A, havde kommet til at skrive **hal** I istedenfor **hal** F med Udeglemmelse af F-Runens Kviste, fordi der straks efter fulgte et i i **hino**. Men tryggere er det dog at gaa ud fra det, som staar paa Stenen, og at forklare **hali** som Akkusativ af en i-Stamme **halli-*, en Sidestamme til got. *hallus* m. »Klippe« og til nord. **halla-* ²⁾.

En Videredannelse af Stammen i got. *hallus* er *helkn*, *høkn* n. »ufrugtbar, stenet Grund«, som Torp (Fick Wtb. ⁴ III S. 86) lader gaa tilbage paa **hallu-k-īna-*. Dette sidste Ord kunde vække en Formodning om, at det etymologisk uklare got. *hallu-* og urnord. **halli-* (**hali** Strøm) begge — ved Bortfald af Stammens udlydende Konsonant — var udgaaede fra en Stamme germ. **halluk-*: **hallik-* ³⁾, som med Hensyn til Vokalveksel i anden Stavelse var at sammenstille med germ. **halup-* (jfr. oldn. *hōldr*): **halip-* (**hali-*, oldn. *halr* »Mand«). I Urnord. har vel **halla-* og **halli-* havt hvert sit specielle Betydningsomraade, som vi imidlertid er ude af Stand til at afgrænse nøiere. (Jfr. dog Löffler's Bemærkninger i det følgende.)

Der er saa meget større Grund til paa Strøm-Brynet at antage en maskulin i-Stamme **halli-*, Akk. **hali**, som dette Ord virkelig synes at foreligge i Gl.svensk. Herom har Professor L. Fr. Löffler (1909) tilstillet mig følgende Udredning:

»En maskulin stam *halli-* bör väl kunna antagas för urnordiska runspråket. Runinskrifternas *hil*, *il*, *-hal* i oblika former synas höra hit. Säkert är *il finsn* (siste $\dagger = \dagger!$), ack., Liljegren 837. Hit kan ock föras *iall*, Lilj. 107 (ack.), *el*, Lilj. 584 (ack.), i båda fallen utan demonstrativt pronomen. I dessa båda senare fall skulle det ju tyckas vara möjligt att uppfatta *hæll* som yngre, genom inverkan från nom. uppkommen form för *hælli*, således som ack. sing. fem. af . . . [en] *iv-stam* ⁴⁾. Så uppfattar Noreen

1) Ligheden i Lyd mellem **hino** og oldn. *hein* og mellem **wate** og oldn. *hvetja* »hvæsse« (hvortil oht. *wezzistein*) har ikke undgaaet min Opmærksomhed, men jeg har af let forstaaelige sproglige Grunde maattet anse den for tilfældig.

2) Paa *ia*-Stammen oldn. *hellir* tør man paa Grund af dette Ords Betydning (»Heller, Klippehule«) ikke tænke. Heller ikke paa urnord. **hali* = oldn. *hal* Akk., da et Udtryk »denne Mand« synes meningsløst.

3) Mulig oprindelig **haluk-*: **hallik-*, som kunde have faaet *-ll-* ved Indvirkning fra **halla-* (af **hal-na-*?).

4) I en anden Sammenhæng bemærker Löffler i den samme Udredning:

»En feminin stam *halliō-* har säkerligen funnits på nordisk botten. Den föreligger nämligen utan tvifvel i det *hælli*, som flera gånger träffas i fornsvenska runinskrifter: *heli*, *hili*. Se Noreen, Altschw. Gram. § 404. Dieterich, Runensprachschatz uppfattar visserligen dessa former som ack. plur. mask. till runinskrifternas *hal* el. *hil*: diese Steine (3 gånger står *hili*, *ili* el. *heli pisa*, en gång *hælli pæisi*). Men det synes icke rimligt att i alla dessa fall antaga duplettstenar.

(Altschw. Gram. § 404, 2) nyss anförda *el*, Lilj. 584. Emellertid tror jag icke på riktigheten af denna förklaring. Båda de sist anförda formerna *i*all och *el* stå i gamla inskrifter med runor *g* = nasalt *a*, medan å andra sidan en form med *i*: *heli* fins i en yngre inskrift (Lilj. 391) med runan *g* = *o* från samma trakter (af Upland) som formerna utan *i*. Det är då sannolikare att här antaga två olika ordbildningar, än två varierande former af samma ord. Det är heller ej sannolikt, att det analogiska bortfallet af *i* i ack. skett så tidigt. Ännu i äldsta fsv. literaturspråket är den regelbundna böjningen af feminina *iō*-stammar »nom. sing. utan ändelse och ack. sing. på *i*« (så med rätta uppgifvet af F. Zetterberg, Bjärkö-rättens ljud- och böjningslära, Upsala 1893, s. 72). Man finner sålunda i ä. och y. VGL:na, UL: *öxe*, Södm. L *yxe*, GL *yxi* (ack.), nsv. *yxa*; ä. VGL *mæra* (= *mære*, ack.), nsv. *mærr*; GL *myri* (dat.), nsv. *myr*; VGL IV:10 *heþæ* (dat.), nsv. *hed*. Det sista ordet visar tämligen tidig öfvergång till ren *ō*-stam, i det att dat. *heþ* förekommer i Cod. Bur. Noreen uppgifver, att utom *hæl*, om hvilket nyss talats, äfven *hærþ* och *ærm* »schon vorliterarisch« blifvit rena *ō*-stammar (Altschw. Gram. § 404: 2 jfr. § 399). Men af intet dera ordet finnas bevisande former i hela medeltidssvenskan. (Se rörande det förra ordet de hos Söderwall, Ordbok öfver svenska medeltidsspråket anförda ställen; rörande det senare ordet har jag fått benägen skriftlig uppgift af professor Söderwall, som därvid nämnt, att han finner troligt att i uttrycket . . . *strikær sine ærme* i Stadga för St. Görans gille vid Kopparberget, s. 105 i Små stycken på Forn Svenska, *ærme* är en af *ærma* utvecklad pluralform). Det är sålunda väl möjligt, att dessa ord i äldre fornsvenska skriftspråket hetat *hærþe*, *ærme* i dat., ack. sing.; jfr. att dessa former i dalmål inträngt i nom. sing: *ärde* i flera dalmål enl. Noreen, Dalmålet II: 86—87, *ärði* i Orsa-mål enl. Dalarnes Fornminnesfören:s Tidskr. I: 75; *ærme* i Älfdalsmål enl. Noreen, *ärmi* i Mora- och Orsa-mål enl. Rietz. Det är visserligen sannt, att ett ord som fsv. *byrþ* = fno. *byrþr*, fem. börda, redan i VGL I kan uppvisa en ack. *-byrþ* (*abyrd*), i VGL IV: *byrd*, vid sidan af en ack. *byrdi*, VGL I, Upl. L. och fäst. — Gutalag har regelbundet nom. *byrþ*, ack., dat. *byrþi* (en gång genom skriffel *burþi* i Cod. A, där Cod. B har *byrdi*) —, men detta beror tydligen på sammanblandning med ett annat ord *byrþ*, f., börd (= fno. *burþr*), såsom synes däraf att det förra *byrþ* redan i Söderm. L. har ack. plur. *byrþir* (i st. f. *byrþar*). Nom. kan ock senare få *e*: *byrdhe*: Cod. Bur. liksom de nämnda *härde*, *ærme*. Ordet *fæst*, f. = fno. *festr*, f., har visserligen redan i VGL I *fæst* i dat., ack., men också i dat. *festi* i VGL II, addit. 11. Som plur. heter *fæstir* (för *fæstar*, som fins i ÖGL 1607) redan i ÖGL textkod. vid sidan af *fæsta* (för *fæstar*, ÖGL 1607), så torde af detta ord af gammalt vid sidan af hvarandra ha funnits *iō*- och *i*-stammar. Af ordet *hælg* (fno. *helgr*) synes i fsv. endast *i*-stam ha funnits. GL har blott *helg* i a. s.; a. pl. *-hælgþir* (Dal. L.), nysv. *hælger* (en pl. *hælgar* är väl okänt i sve.); om ett neutralt *hælghi* se Rydqvist, 2:76.

För att nu återkomma till ordet *häll*, så ha vi sett, att en maskulin *i*-stam kunde anses föreligga i *il þinsn*: *iō*-stam **hellr* åter var femin. Då den senare blef *häll* fick man således ett maskulint och ett feminint *häll*, som sedan sammanföll till ett femin. *häll*, plur. *hällar*. Men då det mask. *häll*, *häller* sammanföll med det fem. *häll*, *hällar*, så torde genus på den äfven befintliga maskulina *a*-stammen *hall*, pl. *hallar* el. *hallir* ha öfvergått till fem., se Söderwalls Ordbok; ännu i dialekter är *hall* sbst. fem., se Rietz, men *hallar* pl. mask. fins ock.

Brate, Runverser s. 81, öfversätter (i öfverensstämmelse med Noreen, a. st.) *heli þisa* (ack.), Lilj. 391, med: denna *häll*. Jag har ock 1877 (Nord. Tidskr. f. Philologi og Pæd. N. R. 2: 309: n. 1) påpekadt, att en fsv. fem. **hellr*, ack. *helli*, måste med anledning af dessa runformer antagas. Nysv. *häll*, fem., pl. *hällar*, är tydligen detta ord.«

Då nu urnord. har *halar*, m. *a*-stam, och **halir*, m. *i*-stam, och got. *hallus*, m. *u*-stam, ser det alltså ut, som om af samma ord på germansk botten skulle funnits både *a*-, *i*- och *u*-stammar. Detta förefaller dock icke vidare sannolikt. Jag är därför böjd att antaga, att Tamm har rätt, då han antager, att fsve *hall* »älst böjts som *u*-stam med *hall*- o. *hæll*- i skilda kasus« (Etym. ordb. I: 350) ehuru han oriktigt antager att nysv. fem. *häll* också måste förklaras härur. Denna förklaring styrkes däraf, att ännu nysv. dial. ha böjningen *hall*, pl. *häller* (Rietz). Man kommer då till ett för det fornnordiska språkets grammatik intressant resultat: *u*-stams-böjningen har redan på denna tid i Norden börjat upplösa sig och nybildningar därigenom inträdt: af **hallur* har redan på urnordisk botten bildats dubbelformen *hallar* och *hallir*¹⁾.

Noreen synes senere at have modificeret sin Opfatning af gl.svensk *hæl* Akk., idet han (Gesch. d. nord. Sprachen³, 1913, S. 85, 168) identificerer dette med *hali* paa Strøm-Brynet. Af hans Fremstilling kan man dog ikke se, om han i dette Ord ser en *i*-Stamme af Hankjøn eller af Hunkjøn.

Jeg tør ikke anbefale at opfatte *hali hino* som Akk. Hunkjøn, enten = oldn. **helli hina*, gl.svensk *hælle hina* (hvor *hali* da vilde være en *iō*-Stamme)²⁾, eller = oldn. **hell* (eller: **hall*, *i*-Stamme) *hina*. Dette lod sig vistnok forsvare for det første Ords Vedkommende (jfr. Löffler's foregaaende Udredning), men Pronomenet *hinn* »hin, den anden« vilde paa Grund af sin Betydning ikke passe her³⁾.

Tilbage staar nu i A kun at forklare første Ord *wate*. I dette skal Sætningens Prædikat sandsynlig søges. *wate* er da snarest en Verbalform i 3dje Person Ental, Prædikat til *horna*. Det synes efter Endelsen at være Præsens Konjunktiv (Optativ) og er uden Tvivl en Form af det Verbum, som i Oldnorsk heder *væta* (Præt. *vætta*) »væde, gjøre vaad«. Verbet urnord. **wätian* (= angelsaks. *wétan*, eng. *wet*) er afledet af Adjektivet oldn. *vátr* »vaad«, ags. *wät*⁴⁾.

wate, = oldn. *væte* eller *væti*, har enten — snarest — været udtalt *vætē* (med helt gennemført *i*-Omlyd, jfr. *gestumr* Stentofta, *barutr* Björketorp), eller det synkoperede *i* har kun palataliseret det forudgaaende *t*, medens Vokalen i Rodstavelsen endnu er bevaret uforandret⁵⁾. *wate* forudsætter en ældre Form **wätīē*, endnu ældre **wätiai*, hvortil vilde svare i Gotisk med Ulfila's Retskrivning *wetjai*.

1) En lignende Formodning om Forholdet mellem got. *hallus* og urnordisk *halli*- udtaler Neckel, Anzeiger für deutsches Altertum XXXIII S. 234.

2) Akkusativ av *iō*-Stammer forekommer ikke ellers i de urnordiske Indskrifter. I Gotisk er Endelsen *-ja*, hvortil vilde svare urnord. *-iu*. Kunde dette i Strøm-Indskriften være blevet til *-i* (*halli* med kort *i*), medens *-o* i Adjektivbøjningen (oldn. *spaka* o. s. v., Akk. f. sg.) endnu var bevaret uforandret? Hvis ikke, kunde man regne med en Form *halli* (jfr. oldind. *devīm*).

3) Heller ikke kan *hino* svare til den oldnorske bestemte Artikel *ina*, *ena* (Akkus. Hunkjøn Ental), da *h*- vel vanskelig saa tidlig ved Indvirkning fra Stammen *hi*- kan være føiet til **ena*-, **ina*- (af **jena*- eller **jaina*-).

4) Ifølge Th. von Grienberger (Zeitschrift für deutsche Philologie XLII, 1910, S. 390 f.) er derimod *wate* Imperativ 2den Person Ental af et (ellers ukjendt) germansk *ai*-Verbum, got. **wētan*, urnord. **wätēn* »væde«, ligeledes afledet af Adjektivet »vaad«. Bestemmende for denne Opfatning er dels »stilistiske« Hensyn, dels Hensyn til *ligi* med Endelsen *-i* i Indskrift B. Derimod har Noreen (Gesch. d. nord. Spr.³ S. 82, 85, 215) sluttet sig til min Forklaring af *wate* som Optativ.

5) I »Dansk-norskens lydhistorie« S. 84 f. har Torp og Falk (til hvem Holger Pedersen, Kuhn's Zeitschr. XXXVI S. 297 har sluttet sig) begrundet den Opfatning, at *i*'ets Virkning først udstrakte sig til den forangaaende Konsonant, som herved palataliseredes, hvorefter den palatale Lyd videre paavirkede Rodvokalen.

Ogsaa ellers har vi i urnordiske Runeindskrifter Eksempler paa, at *ai* i svagt betonet Stavelse er blevet **e**: **si**joster Tune (jfr. for Endelsen got. *blindai*); **haite** »jeg heder« Kragehul-Spydskaftet, **hateka** Lindholm; Dativ **woduride** Tune (*a*-Stamme), o. s. v.

Derimod er **wate** det første Eksempel i Urnordisk paa Bortfald af *i* foran lang Endevokal i Stavelse med svageste Betoning¹⁾. Dette Bortfald (i et tre-stavelser Ord med lang Rodstavelse) har altsaa fundet Sted tidligere end Overgangen fra *-ō* til *-a* i tostavelses Ord med kort første Stavelse (**hino**)²⁾.

I Indskriften A staar Verbet (i opfordrende Konjunktiv) først i Sætningen, ligesom i det af Nygaard, Norrøn syntax § 339 b anførte Eksempel *hafi þik allan troll*, som ogsaa forøvrigt med Hensyn til Ordstilling er parallelt med A.

Et Ord **wate** »(han, det) væde, skal væde!« passer udmærket i en Indskrift paa et Bryne, da, som bekjendt, et saadant Redskab maa vædes, naar det skal bruges.

Eiendommelig bliver dog den Mening, som fremkommer i Indskriften A efter den i det foregaaende begrundede Tydning: »Horn skal væde denne (Bryne)sten!«

Man vil nemlig, saaledes som jeg gjorde i min første Behandling af Indskriften, være fristet til at tillægge **horna** den almindelige Betydning »Drikkehorn«, den, som sikkert foreligger i den anden urnordiske Indskrift (Guldhorn-Indskriften), hvor Ordet forekommer. Men Vanskelighederne ved at finde en i real Henseende fuldt tilfredsstillende Forklaring ud fra en saadan Forudsætning er overordentlig store.

Imidlertid har Wolf von Unwerth³⁾ og uafhængig af ham August Gebhardt⁴⁾ mindet om en anden Anvendelse af Horn, som her tilstoder en særdeles tiltalende Forklaring. Denne Anvendelse er nu lidet kjendt i Norden. Derimod er man i Tyskland og Østerrige saa fortrolig med den, at den for tyske Forskere helt naturlig maatte trænge sig i Forgrunden, naar det her gjaldt om at tolke Indskriften paa et Bryne.

W. v. Unwerth har først gjort mig opmærksom paa, at Slaattekarlene i Schlesien pleier at bære Ljaabrynet i et Horn (»Ochsenhorn«) — kaldt *Wetzkieze*, elliptisk sammensætning for **Wetzsteinkieze*, Hvæssestensfutteral —, hvori er hældt lidt Vand.

Denne Meddelelse, som senere er suppleret ved Oplysninger fra Tyskland (Anzeiger für deutsches Altertum XXXIII S. 234) og fra Østerrige (Maal og minne 1910 S. 104)⁵⁾, foranledigede Efterforskninger om, hvorvidt den Skik at bære Brynet

1) En Parallel hertil er mulig Mandsnavnet **wage** Dat. i Opedal-Indskriften; se Tillæg til denne i det følgende.

2) Jfr. **-ronoa** Stentofta i Forbindelse med det *i*-omlydte **gestuma**.

3) Maal og minne 1909 S. 100.

4) Deutsche Literaturzeitung 1910, Nr. 14, Sp. 872 f.

5) »I hele (tysk og czeckisk) Bøhmen gives der ingen Slaattekarl uden Kohorn med Bryne. Jeg kjender ogsaa Skikken fra andre Dele af Tyskland og Østerrige« (Prof. Dr. Bernt, Leitmeritz i Bøhmen).

i et Horn med lidt Vand i ogsaa kjendtes fra Norge. Hidindtil er indløbet følgende Efterretninger (Maal og minne 1909 S. 163): Moltke Moe har i Telemarken og Hallingdal seet Slaattekarle bære Brynet i et Horn. I Hyllestad i Sætersdalen er det, har man fortalt mig, endnu ikke usædvanligt, at man tildanner en »Skolp« af et Kohorn, som man retter ud efter at have havt det i kogende Vand. Den norskfødte Præst i Amerika B. Askevold har seet saadanne Horn i Brug i Finnaas, Søndhordland, for en 40 Aar siden. Derimod har den fortrinlige Kjender af gamle Redskaber i Sogn Godseier G. F. Heiberg intet kunnet meddele fra denne Landsdel, og noget Eksempel af Horn til at bære Brynet i findes ikke i det af ham tilveiebragte righoldige Museum.

Baade fra tysk og norsk Omraade kjendes altsaa den Skik at bære Brynet i et Horn med lidt Vand i. Her kan altsaa Hornet siges at væde Bryne-
stenen. Det kan da vel ikke være tvivlsomt, at der bør tages Hensyn hertil ved
Tolkningen af Indskrift A paa Strøm-Brynet. Denne bør da gjengives saaledes:

»Hornet (hvori Brynet bæres) skal væde denne (Bryne-)Sten!«

Indskriften A vil vistnok nu for en mindre dybtgaaende Betragtning staa som helt opklaret, ikke blot i sproglig, men ogsaa i real Henseende. Man kan jo ogsaa sige, at den Tydning, hvortil vi er naaet, »passer« særdeles godt til en Bryne-Indskrift. Imidlertid staaer endnu et meget vigtigt Spørgsmaal ubesvaret, nemlig dette: Hvordan er det gaaet til, at der er blevet forfattet et lidet Vers om noget saa dagligdags som, at »(Vandet i) Hornet skal væde . . . Bryne-
stenen«? I nær Sammenhæng dermed staaer ogsaa andre Spørgsmaal: Er dette lille Vers forfattet med Indridsning for Øie, eller har det allerede i Forveien havt sin selvstændige Tilværelse? Og i sidste Tilfælde: Hvad har givet Anledning til Verset, og hvad har ført til dets Indridsning paa Brynet?

I ældre Tid var man ved Tydningen af denslags Indskrifter meget tilboelig til at regne med et øieblikkeligt Indfald af Runeristeren. Han havde Kniv i Haanden, og han havde for sig en Flade, hvori han fik Lyst til at riste. Det skal indrømmes, at adskillige af Indskrifterne med de yngre Runer, navnlig en hel Del af Indridsningerne i vore middelalderske Stavkirker, skyldes saadanne Indfald ¹⁾. Man maa dog være varsom med at overføre senere Tiders Forhold i denne Henseende paa en forhistorisk Tid, da Skrivekyndigheden var indskrænket til snævrere Kredse og dens tekniske Hjælpemidler mere mangelfulde. Dertil kommer ogsaa det vigtige Hensyn, at Skrivekunsten i vor Oldtid virkelig var en Kunst, noget over Dagliglivet hævet — man jævnføre bare Hedendommens *rúnar reginkunnar* og *mjök stórir stafir, mjök stinnir stafir* (Hávamál) med Middelalderens og vor Tids

¹⁾ Som Eksempler kan nævnes Runeindskrifter i Urnes gamle Stavkirke (Aarsberetning for Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevarelse 1907 S. 118 ff.) og i Trondhjems Domkirke (Undset, Indskrifter fra middelalderen i Trondhjems domkirke [Christiania Vidensk.-Selsk. Forhandl. 1888. No. 4]).

epithetløse »Bogstaver« —, og hvor Runekunst gik sammen med Verskunst, dér er der en til Visshed grænsende Sandsynlighed for, at vi ikke maa ty til Antagelsen af et øieblikkeligt Lune af Runeristeren¹⁾.

Disse foreløbige Overveielser faar Anvendelse paa Strøm-Brynets metriske Indskrift »Horn skal væde denne Sten«. Ved Versets Tilblivelse og Indskriftens Indridsning tør vi ikke — ialfald ikke uden bindende Bevis — regne med et Øiebliks Lune. Indskriftens Indhold er desuden altfor almindelig holdt til, at Verset skulde være en Frembringelse af en enkelt Situation; vi ser jo ogsaa, at Litteraturens Lausavisur, d. v. s. de gamle og ægte, som oftest har faaet sit Særpræg af en bestemt Situation²⁾.

Der turde saaledes være stor Sandsynlighed for, at Verset i Indskriften A har havt sin selvstændige Tilværelse udenfor Indskriften. Her melder sig nu med øget Styrke det første af de ovenfor stillede Spørgsmaal: Hvorfor har man digtet om noget saa dagligdags som det, at Brynet skal vædes i Hornet?

Vi kan vente et Svar, om vi giver Spørgsmaalet et videre Indhold. Hvad kjender vi ellers af Digtning, tilhørende Dagliglivets Sfære, fra Nordens eller i det hele fra de gammelgermanske Folks Oldtid?

I den fortrinlige Artikel »Dichtung« i Hoops' Reallexikon der germanischen Altertumskunde I (1911—13) har Heusler indgaaende redegjort for de Digtarter, som vides at have været anvendte af de gamle Germaner. Vi fæster os der ved den Underafdeling under »Gesellschaftliche Lyrik« (»chorisch oder einzeln, nicht immer sangbar«), som Heusler kalder »Arbeitslieder«, Sange, der ledsager Arbeidet. Denslags Sange, »Opsange«, hører til de mest primitive Aandsfrembringelser og er neppe fremmede for noget af Jordens Folk. Dertil er »rytmens trollmakt«³⁾ til at lette Arbeidet altfor stor. Om dette Emne kan henvises til det grundlæggende Værk af Nationaløkonomen Karl Bücher, »Arbeit und Rhythmus« (4. Aufl., Leipzig 1909).

Af Arbeidssange er intet bevaret fra den germanske Oldtid. Dette er rimeligt nok, da denne beskedne Digtart, som hørte hjemme ved Udøvelsen af det daglige Livs Sysler, her ligesom i den klassiske Oldtid ikke havde let for at vinde sig en Plads i den skriftlig overleverede Litteratur. Kun enkelte Glosser antyder Tilstedeværelsen af Arbeidssange for Tysklands og Englands Vedkommende (*celeuma*

1) En anden Sag er det, at Vers alene, uden Indridsning, overmaade ofte skyldes en Indgivelse i en øieblikkelig Situation; jfr. de norrøne *lausavisur*.

2) Jeg bortser her fra den Mulighed, at Ordene »Horn skal væde denne Sten« var et forblømt Udsagn af samme Art som en talrig Klasse af nyere Gaader, som efter Ordlyden skal gjøre et enkelt og uskyldigt Indtryk, men samtidig rummer skjulte Hentydninger til det Obscøne. Efterat Moltke Moe engang havde udkastet den Tanke, at Strøm-Indskriften kanske kunde tydes som obscøn, har jeg til forskjellige Tider søgt at naa til en Forklaring under denne Forudsætning, men altid uden synderligt Held. Den nævnte Forudsætning kan vel vanskelig opretholdes, naar man betænker, at man her har at gjøre med en Brugsgjenstand, som rimeligvis har fulgt sin Eier i Graven.

3) G. Cederschiöld's fortræffelig valgte Titel paa en Bog om Emnet (Populært vetenskapliga föreläsningar vid Göteborgs Högskola. Ny följd I. Stockholm 1905). Jfr. Marius Kristensen, Danske studier 1906 S. 1 ff.

»Sang til Roning«: oldtysk *scipleod*, *schifsang*, ags. *lewisplega*). Noget rigeligere flyder Kilderne paa norrønt Omraade:

I Heimskringla III 373 omtales en Sang ved Haandkværnen i følgende Ord: *er konungr* [Sigurðr slembidjárn] *reið gognum bjinn, þá heyrði í hús ngkkut kveðandi svá fagra, at honum fannsk um mikit, ok reið til hússins ok sá þar inn, at þar stóð kona ein við kvern ok kvað við forkunnar fagrt, er hon mól.* Handlingen foregaar etsteds i Viken (»í Vík austr«).

I Grottasongr Strofe 3 er vistnok ligefrem bevaret et Linjepar fra en Arbeidssang ved Haandkværnen:

*leggjum lúðra,
léttum steinum! 1)*

Ligesaa kan Darraðarljóð's stadige Strofebegyndelse *vindum, vindum!* stamme fra en virkelig Vævesang (Heusler).

Til Arbeidsrythmen i Smedjen er improviseret det lille Vers, som Landnámabók har overleveret: *Hans* [Hrólf's] *synir váru þeir Vémundr ok Molda-Gnúpr; þeir váru vígamenn míklir ok járnsmiðir. Vémundr kvað þetta, er hann var í smiðju:*

*Ek bar einn
af ellifu
bana orð, —
blás þú meir! 2)*

Med disse Arbeidssange kan Indskriften A paa Strøm-Brynet sammenstilles. Derved indordnes da det lille Vers: »Hornet væde denne Sten!« i den lange Række af Arbeidssange, som endnu mange Steder i Nord-Europa saa at sige fra Dag til Dag Aaret rundt ledsager de forskjellige Arbeiders vekslende Rythme og Toner. »Unter einfachen landwirthschaftlichen Betriebsverhältnissen [hat] fast jede Jahreszeit ihr besonderes Arbeitsgeräusch, jede Arbeit ihre eigene Musik. Im Spätherbste singt in unsern Dörfern die Flachsbreche ihr munteres Lied; im Winter mischt sich in den Ton des Dreschflegels auf der Tenne der aus dem Stall daneben kommende kurz abgebrochene dumpfe Schall des Futterstössers; im Frühjahr erklingt von der Rasenbleiche her das lautklatschende Schlagen der von kräftigen Händen geführten Bläuel, mit denen die Leinwand am Bache bearbeitet wird; im Sommer erschallt aus jedem Hofe das Dengeln der Sensen, aus jeder Wiese und jedem Kornfeld der scharfe Strich des Wetzsteines, der taktmässig über Sichel und Sense geführt wird.« Med disse Ord forbereder Bücher (S. 36 f.) sin lange Opregning af de forskjellige Arter

1) Heusler, anf. St. S. 451. Jfr. Bücher S. 58 f., hvor Grottasongr opføres blandt »Mühlenlieder«. — I Anledning af Helgakviða Hund. II 2—4 bemærker Cederschiöld (S. 51 f.): »Det er möjligt, att de strofer, som handla om Helge vid kvarnen, äro rester af en gammal kvarnsång; i alla händelser ha de åtskilliga likheter med en annan Eddadikt, den s. k. Grottesången, som sannolikt i sin helhet är en kvarnvisa, eller åtminstone upptagit delar af en eller flera sådana.«

2) Landn. (Kbh. 1900) 214 (jfr. 100). Skjaldedigtn. I A 29, B 33. — Paa dette Eksempel har Professor Axel Olrik gjort mig opmærksom.

af Arbeidssange. Vistnok maa man nu gaa helt til Øst-Georgien for at finde et Eksempel paa en Sang til »Brynestenens skarpe Strøg«, nemlig det, som Bücher (S. 279) anfører under 219 (med tilføiet tysk Oversættelse)¹⁾:

Langsam.

Gaw - le - ssoth, dsme - bo, nam - ga - li! Gaw - le - ssoth, dsme -
Schär - fet, Brü - der, denn die Si - chel! Schär - fet, Brü - der,
bo, nam - ga - li! Pu - ri scheg - wkhni - a ssam - ka - li } De - la - o!
denn die Si - chel! Reif schon steht jetzt da der Wai - zen. }

Men en saadan Bryne-»Sang« foier sig under primitive nordeuropæiske Landbrugsforhold saa smukt ind i hele det Billede, som Bücher opruller, at jeg ikke tager i Betænkning at hævde en Plads her for Strøm-Indskriftens Vers.

I alle ægte Arbeidssange bestemmes Rythmen af Arbeidet. Dette er et konstituerende Træk ved Arbeidssangene. Ligesom Tærskewis i Overensstemmelse med Pleilens Rythme har en 3-delt Takt, og ligesom Marschen bæres af Skridtenes 2-delte Rythme, saaledes fremtræder Brynerythmen — de korte Takter, som bestaar af to raske Strøg, ét paa hver Side af Eggen — som en 2-delt Rythme i den georgiske Brynesang. Den samme Rythme maa vi ogsaa gjenfinde i Strøm-Brynets Vers, hvis vor Antagelse holder Stik. Og ganske rigtig: den naturlige Skandering af dette er netop fire $\frac{2}{4}$ -Takter:

wæte | halli
hinō | horna!

Dette enkle lille Vers (som kun behøver at have været reciteret, ikke ligefrem sunget) har engang saa at sige af sig selv formet sig paa Slaattekarlens, Skurdmandens eller Vedhuggerens Læber, medens han brynte sin Ljaa eller Sigd eller Øks og Brynestrøgenes Rythme bestemte Kroppens, særlig Armenes, Bevægelser og under det ensformige Arbeides slovende Indflydelse var det eneste, som fyldte hans Bevidsthed. Var Verset først formet — som talrige ægte Arbeidssange med en direkte opfordrende Udtryksmaade —, dukkede det op igjen under samme Situation, det forstærkede den Lystfølelse, som Rythmen skaber, og lettede Arbeidet. Bryne-Verset blev et fast Led først i den Enes og senere vel i de

¹⁾ Den georgiske Sang er paa 6 Vers, men kun det første medtages her.

Manges Arbeide. Det trængtes mellem de andre Arbeidssange, forat Dagens Arbeide helt igjennem og paa ensartet Maade kunde undergives Rythmens Magt.

Det bliver nu forstaaeligt, hvordan et Vers af et saa dagligdags Indhold som Strøm-Indskriftens har kunnet blive til. Derimod har vi endnu ikke søgt at naa til Klarhed over, hvad der har bevæget Runeristeren til at skrive dette Vers med Runer paa Brynet. Rimeligvis skal vi her regne med den Kjendsgjerning, at Arbeidssangene under mere primitive Forhold har nydt høi Anseelse. Den »bundne« Tale, der kunde bruges som et Middel til at fremme Arbeidet, blev betragtet som en Kraft, der greb ind fra den oversanselige Verden, og derved maatte Grænserne mellem Arbeidssang og Tryllesang ofte blive flydende¹⁾. Noget saadant kan have været Tilfældet med Strøm-Brynets Vers. Saasnart der til dette havde knyttet sig en Forestilling om dets overnaturlige Evne til for det første at fremme selve Bryningen og dernæst til at bevare det hvæssede Egg-Instrument²⁾ og hindre det fra at volde Eieren Skade, var Veien ikke lang til at tilstræbe en Potensering af denne Evne derved, at Verset, nu et Tryllevers, blev undergivet Runernes overnaturlige Kraft.

Naar vi nu vender os til den anden af Strøm-Brynets Indskrifter, bliver det en af vore Opgaver at undersøge, hvordan Indskriften B stiller sig til det i kulturhistorisk Henseende ikke uvigtige Resultat, som vi allerede nu tror at have opnaaet. Desværre frembyder Tolkningen af denne Indskrift store Vanskeligheder, saaledes at den neppe kan faa nogen afgjørende Betydning for Opfatningen af Verset paa Side A. Til den anden Side turde dog ialfald saa meget være klart, at Tolkningen af B i væsentlig Grad fremmes ved vor Antagelse af en Arbeidssang i Indskriften A. I nogen Mon kan da ogsaa det følgende Tydningsforsøg tjene til at bekræfte Rigtigheden af det Resultat, vi har vundet med Hensyn til den første Indskrift.

Som fremholdt S. 681, maa det efter en rent ydre Betragtning af Runerne paa Strøm-Brynet synes ikke udelukket, at de to Indskrifter indeholder to Sætninger uden nogensomhelst indbyrdes Lighed eller Sammenhæng. Imidlertid stemmer Indskrifterne A og B overens lige til de mindste Enkeltheder med Hensyn til Runeformer (H overalt i begge Indskrifter, aldrig H; konsekvent Anvendelse af Binderunen for ha) og Indridsning forøvrigt (Mangel af Skilletegn; Skriftretning), saaledes at det paa Forhaand maa blive sandsynligt, at Indskrifterne er ristede af samme Mand og at der bestaar en eller anden Forbindelse mellem dem, selv om de, som ovenfor antaget, ikke er indridsede i umiddelbar Sammenhæng ved den samme Anledning. Denne Opfatning vinder yderligere i Sandsynlighed, naar man er opmærksom paa følgende Forhold: A er uden Tvivl metrisk og har

¹⁾ Jfr. Bücher bl. a. S. 432 f., M. Kristensen S. 11.

²⁾ Bryningen alene kunde efter nyere norsk Folketro have magisk Virkning: »Naar dei hadde tykka Ljaen, laut dei bryna han fyrr dei løyste han or Orvet; helles kunde Tussane kverva han« (J. Skar, Gamalt or Sætesdal VIII S. 123).

3 Ord, begyndende med h, hvoraf ialfald de to første efter den norrøne Metriks Regler danner Allitteration med hinanden. B bestaar (naar der læses **hahask-**, ikke **hahaak-**) af lige mange Stavelser som A, og den 1ste og den 5te Stavelse begynder med den Konsonant (h), som bærer Stavrimet i A og som i denne Indskrift bl. a. begynder den sikkert allittererende 5te Stavelse. Det ligger da nær at antage, at ogsaa B er metrisk og med Hensyn til Bygning i det væsentlige stemmer overens med A.

De Iagttagelser, som her er gjorte med Hensyn til Stavelsetal og Allitteration i A og B, faar Betydning for Tolkningen af den sidstnævnte Indskrift. A's metriske Bygning er, som vi har seet, betinget deraf, at Indskriften indeholder en Brynesang paa fire to-delte trochæiske Takter. Sandsynligheden taler da for, at den af 8 Stavelser bestaaende Indskrift B, hvis 5te Stavelse paa Grund af Allitterationen maa have begyndt et Ord, ligeledes er en Brynesang paa fire to-delte trochæiske Takter. Altsaa:

haha(-) | skapi
hapu(-) | ligi

Her antyder jeg ved en i Parenthes sat Bindestreg mellem 2den og 3dje og mellem 6te og 7de Stavelse, at metriske Forhold ikke forbyder at opfatte de 4 første og de 4 sidste Stavelser som ét sammensat Ord. Der maa altsaa regnes med Muligheden af en saadan Ordadskillelse: **haha skapi hapuligi** eller: **haha-skapi hapu ligi** eller: **hahaskapi hapuligi**. Men Parallelismen med A taler utvivlsomt snarest for at læse i 4 Ord:

haha skapi
hapu ligi

Naar man opfatter B som en Brynesang, bør man søge et opfordrende Udtryk her ligesom i A (**wate**); jfr. *leggjum lúðra . . .!* i Grottasongr og *vindum, vindum!* i Darraðarljóð. Man skulde da vente at finde i Indskriften et eller flere Verber enten i Konjunktiv (Optativ) eller i Imperativ. Hermed stemmer det da godt, at to af Indskriftens Takter, som sandsynlig udgjør egne Ord, ender paa **-i, skapi** og **ligi**. Hvad det sidste af disse Ord angaar, maa det vel siges at være umuligt at identificere det med nogen germansk Nominalform, hvorimod Sammenstillingen med oldn. *liggja* »ligge« (germ. **ligjan*, oht. *liggen*, olds. *liggian*, ags. *ligan*, derimod gotisk *ligan* uden Præsens *-j* ved Analogi fra Former som *ligis*, o. s. v.) saa at sige frembyder sig af sig selv. Noget lignende er Tilfældet med **skapi**. Man vil ikke gjerne vove at forstaa dette som oldn. *skadi* m. »Skade« (Stamme *skap-*, oht. *scado*, *scatho* »Skade, Fiende«, olds. *skatho*, ags. *scada*), da *an*-Stammernes Nominativ vanskelig kunde have været skreven med **-i** paa en Tid, da **-o** endnu var i Behold i **hino**; til Sammenligning kan anføres, at Björketorp-Stenen har **-daude**, af **daupa* (= oldn. *daudi* m.), men **-runar**, af **runor** (= oldn. *rúnar*). Derimod er Sammenstillingen med det oldn. Verbum *skedja* (jfr. got. *skapjan*, o. s. v.) overmaade nærliggende. Man vil saaledes gjerne bestemme sig for

at opfatte ogsaa **skæpi** som en Verbalform (til at udtrykke Opfordring), ikke som en Nominalform.

Jeg har endnu ladet det Spørgsmaal staa aabent, om **skæpi** og **ligi** er Konjunktiv (Optativ) eller Imperativ. Begge Opfatninger kan vistnok formelt forsvares. Rigtignok skulde man i Overensstemmelse med **wate** overalt vente en Konjunktiv-Endelse **-e**; men Kvantitetsforholdene er ikke de samme i **skæpi** og **ligi** som i **wate**. I de to første Ord er Rodstavelsen kort, derimod i **wate** lang, og da vi ellers ved, at denne Kvantitetsforskjel er af gjennemgribende Betydning for Lydudviklingen i det forhistoriske nordiske Sprog, kan vi ikke uden videre afvise den Mulighed, at **wātiē* lydret skulde være blevet **wate**, men derimod **skapjē* og **ligjē* til **skæpi** og **ligi**. Imidlertid turde Sandsynligheden snarest tale for, at Endevokalen i Ord med kort Rodstavelse havde holdt sig uforandret længere end i Ord med lang Rodstavelse (jfr. t. Eks. **sunu** og **asmut**, af **-mundu*, paa Sølvesborg-Stenen, samt Strøm-Indskriftens **hino**, d. e. *hinō*, samtidigt med **wate**, af **wātiē*).

Det viser sig altsaa, at Opfatningen af **skæpi** og **ligi** som Konjunktiv fra Formens Side frembyder Betæneligheder. Derimod kan i formel Henseende ingen Indvendinger gjøres mod at opfatte de to Verber som Imperativ 2. Person Ental. I de gammelgermanske Sprog har *ja*-Verberne, baade de svage og den lille Gruppe af stærke Verber med *j*-Udvidelse i Præsens, hvortil **ligjan* »ligge« og **skapjan* (det sidste ogsaa svagt) hører, i den nævnte Imperativ-Form en Endelse (got. *-ei*, oht. *-i*, ags. *-e*: t. Eks. got. *nasei*, *bidei*, oht. *neri*, *biti*, ags. *nerē*), som i Urnordisk maatte skrives *-i*. Rimeligvis var denne Endevokal kort i (ialfald yngste) Urnordisk, da den er synkoperet i historisk Oldnorsk (*vel*, urnord. **wali*, ældre **walī*, jfr. *søk*, urnord. **sōki*, ældre **sōkī*). Det turde saaledes være tryggest at forklare **skæpi** og **ligi** som Imperativ, ikke som Konjunktiv.

Som allerede antydet, kan det ikke afgjøres, om **skæpi** kommer af det stærke Verbum got. *skapjan*, ags. *sceddān* eller af det enstydige svage oldn. *skedja*, ags. *sceddān* (af **skapjan*). For Tolkningen har dette intet at betyde.

I Henhold til det foregaaende tør vi vistnok nu med overveiende Sandsynlighed gjengive de to Verber i Indskriften B ved: »skad!« »ligg!« (neppe: »[han, hun, det] »skade!« »ligge!«). Rimeligvis er de to Imperativer sideordnede: »... skad (og) ... ligg!«

Af de to gjenstaaende Ord, **haha** og **hæpu**, synes det lettest at finde en Tilknytning for det sidste.

Det ligger overordentlig nær at sammenstille **hæpu** med det germanske Ord for »Kamp, Krig«, ags. *heado-*, oht. *hadu-* (i Sætningsformer), hvormed det oldnorske Gudenavn *Hǫðr* er identisk. Med **p** er Ordet ogsaa skrevet som første Led i et Mandsnavn paa tre blekingske Runestene (*hæpuwulafR* Istaby, *hæpuwolafR* Stentofta, *hæpuwolafa* Gumarp [»Gommor«]), medens Kjølevig-Stenen (Strand, Ryfylke) har **d** i *hadulaikar*; se om Formen af dette sidste Mandsnavn Bd. I S. 273.

Naar **haþu** henføres til germ. **haþu-* »Kamp, Krig«, maa det opfattes som en oblikv Kasusform.

Det kan efter Formen være Akkus. Ental (jfr. Endelsen **magu** Kjølevig, Bd. I S. 275). Men **haþu** maatte da være Objekt for **ligi**, hvilket ikke synes muligt; det usammensatte Verbum **ligjan* kan ikke tage Objekt til sig, og et med en Partikel sammensat transitivt Verbum, f. Eks. **forligjan* (mht. *vertigen* »durch zu langes Liegen verschlafen, versäumen, überh. versäumen, vernachlässigen«, der kan bruges med et Ord for »Kamp« [*turnei, tjost*] som Objekt), vilde ikke have mistet Partikelen paa en Tid, da Synkope i **hali** og **horna** endnu ikke var indtraadt og **-o** endnu bevaret i **hino**¹⁾.

Da det saaledes synes udelukket, at **haþu** er Akkusativ, ved jeg ingen anden Udvei²⁾ end at forklare det som den lydrette Instrumental i *u*-Stammernes Bøining. I **haþu** er da *-u* kort, opstaaet af førgermansk *-ū* (jfr. avest. *bāzu*, lat. *manū*).

I historisk Nordisk mangler, ligesom i Gotisk, en egen Instrumental i Substantivbøiningen, idet denne Kasus er faldt sammen med Dativ (som ogsaa har optaget i sig den førgermanske Ablativ). Derimod er Instrumental i ældste Oldhøitysk og i Oldsaksisk (Heliand) endnu en levende Kasus; i Heliand anvendes saaledes Instrumental (uden foranstillet Præposition) ofte om Midlet; desuden forekommer Maalets Instrumental foran Komparativ, samt den sociative Instrumental og Instrumental til at udtrykke Grund eller Aarsag. Vi har ikke Midler til sikkert at afgjøre, naar Instrumental i Nordisk er opgivet til Fordel for Dativ. S. Bugge (Aarbøger 1905 S. 161 ff.) har søgt at paavise en Instr. n. sg. **regu** (af en Stamme **rega-*»Række«) paa Vimose-Høvelen, men Læsningen af anden Rune i dette Ord er usikker, og Bugge's Tydning af **regu** er derfor, hvor tiltalende den end fra Menings Side er, ikke hævet over enhver Tvivl. I og for sig er der intet urimeligt i at antage, at Nordisk — i Modsætning til Gotisk — har bevaret en egen Instrumental-Form igjennem hele den urnordiske Sprogperiode.

Af hvad der her er anført om Brugen af Instrumental, ser vi, at det maa synes syntaktisk muligt at opfatte **haþu**, forbundet med **ligi**, som denne Kasus³⁾.

ligi »ligg!« skal, naar der her synes at være Tale om »Kamp«, uden Tvivl tages i den Betydning, som det oldnorske *liggja* ofte har: »ligge død, ligge fældet paa Valpladsen« (Fritzner *liggja* 3); jfr. t. Eks. *lāgu landsmenn gnógir Morkinskinna 18.7, valr of lā Høfuðlausn 3, líkia Rök d Linje 3* »ligger dræbte«; se Bugge, Der Runenstein von Rök S. 66, som ogsaa anfører parallele Eksempler fra

1) Jeg ser mig heller ikke i Stand til at begrunde den Opfatning, at Partikelen i **for-ligjan* skulde være bortfaldt ad analogisk Vei.

2) Vokativ af Ordet for »Kamp« eller af Gudenavnet *Høðr* maa efter det, som vi allerede nu ved om Indholdet af Indskriften B, synes helt udelukket.

3) Efter Enkeltes Mening gaar i *u*-Deklinationen Dativformer som *vond, meg, frið* o. s. v. tilbage paa urnord. **wandu* o. s. v., hvor *-u* da er den indogermanske Instrumental-Endelse *-ū*. Men disse Dativformer uden Endelse er yngre end *vendi* o. s. v. (F. Jónsson, Skjaldesprog S. 55) og er vistnok overførte fra Akkus. ved analogisk Indvirkning fra *i*-Stammernes Bøining (Dat. Akk. *frið* efter Dat. Akk. *gest, ful* o. s. v.). Denne Opfatning, som jeg foreslog i den første Behandling af Strøm-Indskriften, er tiltraadt af Noreen, Gesch. d. nord. Sprachen³ S. 169.

angelsaksisk Digtning: *þá hyra hláford læg* Daniel 675 (Grein), *hæled lagon* Genesis 2076 (Grein).

Det med *ligi* »ligg (dræbt)« forbundne *haþu* kan da være at gjengive ved »ved Kamp«, »i Kamp«, d. v. s. som en Midlets Instr. brugt om Foranledningen. Som nære Paralleler i syntaktisk Henseende kan anføres Eksempler med »dø, omkomme«, »ligge syg«, »kaste til Jorden«, hvor den instrumentale Form dels virkelig er bevaret (omt. *hungiru*), dels erstattet af Instr.-Dat.: got. *ik hūhrau fragistna* (*λυῶ ἀπόλλυμαι*) 1. Kor. 15,10, oht. *thu hungiru nirstirbist* (Otfrid II 22,22), olds. *nu ligid hie wundon siuk* (Hel. 5755), ags. *hine . . . cwealme gehnægad* (Sal. 118) »kaster ham til Jorden ved Kamp«. Se Erdmann-Mensing, Grundzüge der deutschen Syntax II S. 273 f.; Delbrück, Synkretismus S. 48, 172.

Vanskeligere er det at komme til Klarhed over den med *haþu ligi* »ligg (fældet) i Kamp!« aabenbart sideordnede Sætning *haha skapi*.

Hvis de to sidste Ord i B er rigtig tolkede¹⁾, forstaar vi, at vi i denne Indskrift sandsynlig befinder os borte fra det daglige Liv, hvor Brynet bruges til at hvæsse Arbejdsredskaber. Vi maa tænke paa Vaaben, som brynes til Kamp, og som ved en magisk virkende Brynesang sættes i Stand til at fælde Modstanderen. Men da kan vel Sammenhængen mellem de to sideordnede Sætninger » . . . skad (og) ligg (fældet) i Kamp« kun være den, at den første har Hensyn til et Forhold vedrørende Kampen, som gaar forud for Modstanderens Fald og har dette til Følge.

Nu kunde man kanske mene, at det naturligste vilde være at opfatte *haþu ligi* som en konjunktionsløs Bisætning: » . . . skad, at (han) kan ligge (fældet) i Kamp!« Den, som tiltaltes ved *skapi*, vilde da snarest være en af de guddommelige Magter, som raader for Kampen. Hvis hans Navn var udtrykt i Sætningen, maatte det søges i *haha*, som kunde være Adjektivet *haiha-* »enøiet (got. *haihs* »enøiet« = lat. *caecus* »blind«) i bestemt Form i Nominativ (brugt som Vokativ). Dette kunde være et passende Odins-Navn (derimod paa Grund af Ordstillingen neppe at forbinde med *haþu*, opfattet som Vokativ: »(du) blinde Hødr!«). Altsaa: »(Du) Enøiede, skad, at han kan ligge (fældet) i Kamp!« Herimod kan dog gjøres alvorlige Indvendinger: 1) det betænkelige i at opfatte *ligi* som Konjunktiv og saaledes 2) forklare Verbalendelsen *-i* forskjellig i *skapi* og i *ligi* og 3) fremfor alt det betænkelige i at føre Odin ind her, noget, som ældre Runetolkeres idelige Misbrug af de gammelgermanske Gudenavne maa gjøre os yderst ængstelige for.

Den Modstander, mod hvem Runemesteren søger Beskyttelse, skal altsaa komme til at »skade« en eller anden (vistnok haandgribelig) Gjenstand og derved forspilde Seiren. Her er det paa sin Plads først at undersøge nærmere, hvad *skapi* kan betyde, og dernæst at bringe paa det rene, om der mulig i *haha* kunde stikke et Objekt til dette Verbum.

I Oldnorsk haves kun det svage Verbum *skedja* (Præt. *skadda*), af **skapjan*. Fritzner gjengiver det ved: 1) »berøre noget paa saadan Maade, at derved for-

¹⁾ *haþu* synes ikke at kunne være Instr. af oldn. *hād* n. »Spot, Haan«, hvilket fra Meningens Side kunde være tiltalende: »ligg (fældet) paa en haanfuld, beskjæmmende Maade«. Oldn. *hād* forudsætter sandsynlig et urnordisk **hawifa* (Torp, Nynorsk etym. ordbok S. 203), Instr. **hawifu*; men denne sidste Form synes ikke at kunne være bleven sammendraget til **hāfu* allerede paa Strøm-Brynets Tid.

aarsages en Forandring i dets oprindelige Tilstand, at derved sker Brud derpaa, hakke, rispe« (med Dat.: *skedja axi*, om Spurv, som med sit Næb hakker i Aks; alm. *skedja jorðu*, *jorð*, opbryde, aabne Jorden med Hakke, Spade, Plog ell. lign.; *skedja beini eða brjóski*; *vápn skedja e-m*; *hon [Guðrún] bað þá [Hamði ok Sgrla] eigi skedja grjóti né gðrum stórum hlutum* Vøls. s. Kap. 44 [42]; med Akk. 1): *þær [ritningar] þora eigi mjúss skedja* Prøver 474.20, *smásveinn fylgir þeim, er hann skedðr* Heil. II 658.1, *skedja líkami* [var.: *líkomum*] *þeirra* Norges gl. Love III 235.5). 2) »forkaste, formindske noget ved deraf at bortskjære en Del«, med Dat. — Jfr. *skaða* i det upersonlige Udtryk: *e-n skaðar ekki*.

I Gotisk kjendes kun det stærke Verbum (*ga*)*skapþjan* (Præt. *sköp*), »skade, gjøre Uret« (*ἀδικεῖν*, *βλάπτειν*), med Dat. (Luk. 4,35. 10,19. 2. Kor. 7,2. Gal. 4,12. Phil. 18).

I Oldhøitysk forekommer *scadôn* (formelt = oldn. *skada* og altsaa ikke direkte modsvarende urnord. *skapi*) i Betydningerne »nocere, damnare, fraudare, calumniari«. Erdmann-Mensing II S. 247 bemærker: »*scadôn* noch nicht bei Otfrid, erst in der Uebergangszeit häufiger«, hvorefter der anføres Eksempler paa Dat. ved dette Verbum. Samme Konstruktion ved mht. (*ge*)*schaden*; derimod *shedegen* med Akk. (smst. S. 248).

I Angelsaksisk findes et Verbum med *j*-Præsens, *scedðan* (*sceþþan*), Præt. *scód*, *scéod* og *scedede* »to scathe, hurt, harm, injure« og ved Siden deraf det nydannede (stærke) Verbum *sceaðan*. Dat. er her Regel; men der forekommer ogsaa Eksempler paa Akk.: *oft mec ísærn scód sáre on síðan* Gaade 71,13 (Cod. Exon. 485.14); *se lég ða stuþo sceþþan ne meakte* »flamma destinam laedere nullatenus sinebatur« Beda, ed. Smith, 544.33²); *ne mæg him bryne sceþþan wlitigne wuldor-homan* Azarias 178 (Cod. Exon. 196.23).

Akkusativ ved Verbet **skapþjan* (**skapþōn*) »skade« har, som det sees af den foregaaende Redegjørelse, adskillig Udbredelse i de gammelgermanske Sprog, vistnok for stor til, at man skal forklare denne Konstruktion som influeret af Latin (jfr. *laedere* m. Akk., men *nocere*, *obesse* m. Dat.). Forholdet synes at være rigtig opfattet i Grimm's Wörterbuch, naar det her udtales: »1) *schaden* bezeichnet ursprünglich jede verletzung der person oder des eigenthums, und scheint in diesem sinne trans. gewesen zu sein. so findet es sich im altn. und ags.« »2) gewöhnlich als intr. vb. mit dem dativ; dieser steht neben dem accus. im altn. (in abweichender bedeutung; jenes heisst 'schädigen, verletzen', dieses 'schaden'), und herrscht im ags.; im goth. und deutschen ist nur der dativ bezeugt. der sinn ist in den alten dial. vielfach noch stärker und reicher entfaltet«. Jfr. Delbrück, Synkretismus S. 90.

I *skapi* paa Strøm-Brynet bør vi lægge en lignende Betydning som den, der er den vanlige i Oldnorsk og som ogsaa stemmer med Anvendelsen i de andre gammelgermanske Sprog: »beskadige, forstyrre, krænke«, ikke den svagere, mindre konkrete, »intransitive«: »være skadelig, hinderlig, staa i Veien«. Vi venter,

1) Alle Eksempler paa *skedja* med Akk., som er mig bekendte, er her opførte. Eksempler paa Præt. Ptc. (*ó*)*skaðr* er ikke medtagne (se Ordbøgerne).

2) To andre Eksempler fra Alfred anfører Wülfing, Die Syntax in den Werken Alfreds des grossen I (1894) S. 245.

at det er udtrykt, hvad (neppe: hvem) der skal skades, forstyrres eller krænkes, at der altsaa er føiet et Objekt til **skapi**. Dette kan da kun være **haha**.

Naar **haha** skal være Objekt til **skapi**, er vi efter Endelsen nødsaget til at opfatte det som Akkusativ Ental (neppe Flertal, med oprindelig Endelse **-anz*, jfr. i det følgende) af en *a*-Stamme i Hankjøn eller Intetkjøn; en urnordisk Dativ paa *-a* maa nemlig synes udelukket. Herimod strider heller ikke, hvad vi har lært om Kasus-Brug ved Verbet »skade«, idet dette kan, om end forholdsvis sjælden, forbindes med Akkusativ.

Vi er nu naaet til følgende Tolkning af Indskriften B: »Skad (forstyr, krænk) **haha** og ligg [som Følge deraf] fældet i Kamp!«

Hvad kan nu Meningen være med dette **haha**?

I Germansk haves — foruden **haiha-* »enøiet« — flere Stammer, som i (senere) Urnordisk kan optræde i Formen **haha**:

1. **hanha-* m. »Hæl«, i Angelsaksisk bevaret som selvstændigt Ord i Formen *hóh*, i Nordisk kun i Sammensætninger: *há-sin* f. »Hæl-Sene, Hase«, *há-mót* n. »Hæl-Led« og i Afledning *hæll* m. »Hæl«, af **hanhila-* (Fick⁴ III S. 67)¹⁾.

2. **hanha-* m. »Pæl«, ogsaa »Hai«: oldn. *hár* m. »Keip, Aareklamp«, »Haa-fisk«, hvortil Afledningen *hæll* m. (af **hanhila-*) »Pæl, Plugg, Stok; Knagg paa Orv«.

3. **hanha-* n. i got. *faura-hāh* (ogsaa *faur-hāh*); jfr. mht. *vürhanc*.

4. Ogsaa følgende Ord kan komme i Betragtning i denne forholdsvis sene Indskrift: oldn. *há* f. »Haa, nyt Græs, som vokser op efter Høslaatten« (*há-bit* n. »Græsning paa den afmeiede Eng«), norsk dial. *hå* f. (*ho*, i Smaalenene *hov* m. f.), svensk dial. *hå* f. (i Vestergötland og Småland *håv* m.). Dertil Verbet *hå(a)* (*hoa*) *seg* 1) om Jorden, naar den grønnes af Græs om Vaaren eller efter en lang Tørke (eller dækker sig med Eftergræs), 2) om Faar, naar de faar Uld efter Klipping. Se Aasen, Ross og Rietz. — E. Lidén (Uppsalastudier, 1892, S. 94) har under almindelig Tilslutning²⁾ sammenstillet oldn. *há* f. (i norske og svenske Dialekter til dels masc.) med litauisk *szėkas* m. »frisch gehauenes Futter, Grünfutter« og oldindisk *çāka-* n. (m.) »essbares Kraut, Gemüse« (af indogerm. **kēquo-*). Den germanske Grundform bliver da **hēhwō-* eller **hē(g)wō-* [og masc. *-wa-*], «hvaraf vore att vänta en fisl. böjning gen. **háf-ar* (> nno. nsv. *håv*) — nom. **hó* (> nno. *hoo*), genom utjämning nom. *há* — gen. *hár*.« — En germansk Grundform **hēhwa-* m., urnord. **hāhwa-*, kunde, da *w* i Lydforbindelsen *-hw-* kan være faldt bort tidligere end *h*³⁾, paa Strøm-Indskriftens Tid være blevet til **hāha-*.

Af disse fire Ordstammer tør vi vistnok trygt bortse fra den under Nr. 3 anførte.

Derimod kunde Nr. 4 **hāh(w)a-*, brugt om det nye Græs efter Høslaatten, synes at have adskilligt for sig; Indskriften er jo indridset paa et Bryne, som sand-

1) Dette Ord foreligger efter min Mening i Möjebro-Indskriftens **ana haha slaginar** »rammet bagfra (fra Baghold [egentlig: paa Hælen, jfr. ags. *on hōh* »behind«]; se min Tolkning af denne Indskrift i Arkiv f. nord. filol. XXXIII.

2) Jfr. A. Torp, Nynorsk etymologisk ordbok S. 202 f., som opstiller Grundformen **hagwō* eller **hēgwō*.

3) Jfr. E. Olson, Arkiv f. nord. filol. XXXI S. 1 ff.

synlig har været et Ljaabryne (se S. 678 ff.). Flere Indvendinger reiser sig dog mod en Opfatning: »'skad' Haaen (og) ligg . . .«, hvor passende end **skapi** kunde synes at være brugt om at forstyrre eller krænke (gjøre Indhugg i) Haaen (jfr. *skedja axi, jorðu, grjóti* ovenfor S. 697 f.). For det første maatte man, hvis der var Tale om Høslaatt, snarest vente et almindeligere Ord for Græs eller Hø (ikke Ordet »Haa«, som desuden sædvanlig er fem.). Videre vækker Sideordningen af »skad« og »ligg« alvorlige Betæneligheder; som Subjekt for det første Verbum maatte tænkes til enten Ljaaen eller Slaattekarlen, medens »ligg« maatte siges om det afmeiede Græs. Og endelig vilde det, saavidt jeg kan se, blive nødvendigt at opgive den uden Tvivl nærmestliggende Forklaring af **hāpu** (»Kamp«) til Fordel for én, som forudsatte en ikke ellers paavist eller ialfald singular Lydbetegnelse: »ligg hældende!« (oldn. **lǫgg hǫllu*, jfr. *aka hǫllu fyrir e-m* Laxd. 177.20; **hāpu** = **halpu** ligesom **hagustadar** Kjølavig = **-staldar**, Bd. I S. 274 f.) eller »ligg (afmeiet) i Lag!« (**hāpu** = **hlāpu** eller, nogetigere skrevet, **hladu**¹⁾, Instrumental af oldn. *hlād* n., ags. *hlæd*; jfr. oldn. *hlada heyi*, samt — for Skrivemaaden **h-** = **hl-** — **haiwidar** Amle, Bd. II S. 578 f.). Som vi allerede har seet, maa den Udvei at opfatte **skapi** som Imperativ (eller upersonlig brugt Konjunktiv: »man 'skade' Haaen«, »Haaen skal 'skades'«) og **ligi** som Konjunktiv i en Følge- eller Hensigtssætning (enten konjunktionsløs eller med en Hensigtskonjunktion i = got. *ei* [idet **skapi** forstaaes som **skapi** i med i-Runen kun skreven én Gang]) vistnok betragtes som udelukket.

Saaledes er jeg ude af Stand til at give en tilfredsstillende Forklaring af Indskriften B ud fra den Forudsætning, at der her skal søges et Ord for Græs eller Hø (»Haa«), og i det hele synes der liden Udsigt til, at det vil lykkes at finde en Tolkning, hvorefter B som umiddelbar Fortsættelse kan slutte sig til A og ligesom denne Indskrift hentyde til Bryning af Ljaaen under Høslaatten ude paa Marken (da Brynet blev baaret i et Horn i Slaattekarlens Belte). I ethvert Fald bliver det efter min Mening nødvendigt at tage Afstand fra den af Th. von Grienberger (Zeitschrift für deutsche Philologie XLII S. 385 ff.) foreslaaede Forklaring, som gaar i den antydede Retning²⁾.

Af de to gjenstaaende Muligheder, 1) **hanha-* »Hæl« og 2) **hanha-* »Pæl«, vil vi nu først tage Nr. 1 for os til Drøftelse.

Efter denne har Indskriften B udsagt: »skad Hælen (og) ligg fældet i Kamp!« Der maa her tænkes paa en Kampscene: Modstanderen skal faa sin Hæl skadet — vel af den, med hvem han kjæmper, og sandsynlig efterat han har taget Flugten, neppe derved, at hans Fod forfra, under Skjoldet, saares paa Hælen, eller derved, at han kjæmpende trækker sig tilbage og støder sin Hæl paa noget —, og et Saar paa Hælen skal hidføre en afgjørende Vending i Kampen, som skal ende med, at Modstanderen fældes. Ser vi os imidlertid om efter Paralleler fra ældre Kulturtilstande til et saa-

1) Jfr. **auþa**, d. e. *Auða*, Brakt. 28 (Aarbøger 1905 S. 243, 1907 S. 21, 42) og **þi** Ødemotland (Bd. I S. 254 f.).

2) Th. v. Grienberger, som følger min tidligere Ordadskillelse (**hahaska** af mig i 1909 opfattet som den urnordiske Modsvarende til oldn. *háski* m. »Fare«) og min Identificering af B Rune 6—7 **þi** med got. *þei*, gjengiver og oversætter Strøm-Brynets Indskrifter saaledes: *wātē* (Imper.) *halli hīnō horna hāska, þi hāpu ligi!* »made fac lapidem hunc cornu pendulum, ut fenum iaceat!«; han mener, at Indridsningen »keineswegs metrisch verfasst, sondern eher nur gehobene prosa sei«. Af Enkeltheder ved denne Tolkning, som vækker de alvorligste Betæneligheder, fremhæver jeg: Antagelsen af to ellers ganske ukjendte germanske Ord **hāhska* »hængende« og **hawīþō* f. »die Mahd« (til oldn. *hey* n. »Hø«, *hoggva* »hugge« o. s. v.), Skrivemaaden **hahaska** for en Udtaleform **hāska*, af **hāhska*, og den tidlige Sammendragning af urnord. **hawīþu* til **hāpu** (jfr. S. 697 Anm. 1). Ikke mindre tungt veier efter mit hele Syn paa Bryne-Indskrifternes Bygning v. Grienberger's Antagelse af »nur gehobene prosa«.

dant Kampforløb (som helst ikke bør afvige meget fra det normale), vil det ikke falde let at finde en brugbar Støtte for den her anførte Tolkning. I den græske Sagnverden maa vistnok Achilles-Hælen betragtes som et helt isoleret Træk¹⁾, og etpar Eksempler paa Forekomsten af Ordet for »Hæl«, som Professor C. Marstrander har meddelt mig fra den gamle irske Litteratur²⁾, synes, ligesaa lidt som Genesis 3,15 (»ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus«)³⁾ at lade skimte — under den digteriske Udformning — primitive Forhold, hvorunder Hæl-Saar indtager en nogenlunde konstant Plads i en normalt forløbende Kamp. Dertil kommer endnu et Hensyn, som i mine Øine er afgjørende: »Skad Hælen« tør nok sikkert ikke opfattes som ovenfor gjengivet, = »faa din Hæl skadet (af en anden Person eller en Ting)«, men det synes bare at kunne gjengives ved »tilføi Skade mod Hælen (selvfølgelig en andens)«. Saasandt **skabi** og **ligi** maa være samme Modus og sideordnede (med samme Subjekt), bliver det da umuligt at opretholde en Tolkning, hvorefter **haha** tages i Betydningen »Hæl«⁴⁾.

1) Jfr. Gruppe, Griechische Mythologie (i Handbuch d. klass. Altertums-Wissenschaft) S. 618 Anm. 1.

2) I et gammelt irsk Digt i Book of Leinster 208 a, tilskrevet Cailte, (af Marstrander henført til oldirsk eller tidlig middelirsk Tid) heder det:

<i>bec innocht lúth mo dá lua</i>	<i>ropsa chrib mo dá ulaig</i>
<i>ro fetar mo chorp is eua</i>	<i>adám aed im chalb culaig</i>
<i>ro po maith rith adám rend</i>	<i>adám braicc conbiatais baidb</i>
<i>noco tóracht in Tálcend</i>	<i>nirpsat [m]airm[si] can ulaig.</i>

Ordret oversat (af Marstrander): »Ringe inat mine to læles styrke, jeg vet mit legeme er kjød. Godt var mine to føtters løp indtil den Oks-hodede (tilnavn til St. Patrick) kom. — Jeg var rap paa mine to føtter, mine to øine vaaket i mit hoved, mine arme matet kraaken, mine vaapen var ikke uten *ulach* (seiersrop).«

Om Afhugning af Hælen i Strid tales i en af de ældste irske Sagaer, *Scél Mucci Meic Dathó* § 12:

Cet mac Matach gjør Fordring paa at dele op Svinet og opfordrer enhver, som vil gjøre ham denne Ære stridig, til at møde ham i Tvekamp. Den ene Helt efter den anden reiser sig for at modtage hans Udfordring; men Cet ved altid at minde dem om et forsmædeligt Nederlag, de har lidt ved hans Haand. En minder han om hans afhuggede høire Haand, en anden om hans afskaarne Stemmebaand (han fik et Spyd gennem Halsen), en tredje om hans tabte Øie, o. s. v. Først i Conall Cernach finder han en jævnbyrdig Modstander, som han byder velkommen i et gammelt allittererende Vers. En Passus i dette Afsnit lyder saaledes (oversat af Marstrander):

»Gaa videre i væddestriden«, sa Cet. »Den skal du faa«, sa Mend søn av Salcholcu. »Hvem er dette?« sa Cet. »Mend«, sa man. »Jasaa«, sa Cet, »sønnen av folk med økenavn kommer for at slaas med mig. Gjennem mig var det din far fik navnet sit (*Salcholcan* gen.; nom. vel *Salcholcu*; opfattes som sammensat av *sál* »hæl« + *coly* = *claidéb* »sværd«). Det var jeg som hugg hans hæl av med sverdet saaat han løp bort paa én fot. Tro hvad der fører den enfotedes søn hit til mig?« Da satte ogsaa han sig.« (*In comram beus or Cet. Rotbia són ar Mend mac Salcholcan. Cia so or Cet. Mend or cách. Cid ane or Cet mac na mbachlach cusna lesunmannaib do chomram chucum ar ba uaimse fuair thathair in tainm sin .i. messe raben a saíl de do chlaidiub conná ruc acht oenchois uaim. Cid dobérad mac ind oenchoisseda chucum. Dessid sine dano.*)

3) Gunkel (Genesis³, 1910, S. 21) bemærker til Stedet: »Die Schlange schnappt dem Menschen, wenn sie ihn sieht, nach der Ferse; er aber zermalmt ihr, wenn er kann, den Kopf.« »Man beachte die Gegensätze: Ferse, Kopf: solche Sprachweise liebt die hebräische Poesie.«

4) Det skal tilføies, at det vistnok er tænkeligt at opfatte **haha** »Hæl« som Betegnelse for det nederste Led paa Græsstraet (jfr. *kné* Fritznér 3, *kne* Aasen 2). En saadan Opfatning, kombineret med en af de S. 700 antydede høist usikre Muligheder for Tolkningen af **habu ligi**, fører dog ikke frem til en Forstaaelse af Indskriften, som har noget væsentligt Fortrin fremfor de nu drøftede Tydninger.

Da alle Veie til at opnaa en tilfredsstillende Forklaring af Indskriften B ud fra tre af de ovenfor opstillede Muligheder for Opfatningen af Ordet *haha* synes stængte, nødsages vi til at forsøge en Tolkning, hvorefter Indskriftens første Ord er *haha* (Stamme **hanha-*, urnord. **hāha-* med nasal Vokal i Rodstavelsen) »Pæl, Plugg«, enten i denne egentlige Betydning eller i en af de afledede Anvendelser (se S. 699).

Et saadant Forsøg maa bygges paa den baade grafisk og sproglig nærmestliggende Opfatning af Indskriftens Slutning: »ligg fældet i Kamp«. Spørgsmaalet bliver da, om **hanha-* »Pæl, Plugg« findes brugt paa en saadan Maade, at Ordet helt naturligt kan danne Led i en Mening som denne: 'skad' (forstyr, krænk) *haha* og ligg — rimeligvis som direkte Følge deraf — fældet i Kamp.

Jeg oier — ud fra det overleverede gamle nordiske Sprogstof — bare én Mulighed for at forstaa *haha* om en »Pæl, Plugg«, som har med Kamp (Tvekamp) at gjøre, nemlig denne: Ordet **hanha-*, der er bevaret i Oldnorsk i Betydningerne »Keip, Aareklamp«, »Haafisk«, tør i Urnordisk tænkes at have forekommet ogsaa i den Betydning, som i det historiske Sprog er overtaget af Afledningen oldn. *hæll* m. (af **hanhila-*) »Pæl, Plugg, Stok; Knagg paa Orv«. Forholdet har da her været det samme som ved urnord. *haha* Möjebro »Hæl« (af **hanha*, ags. *hōh*) — jfr. S. 699 Anm. 1 —, hvilket Ord i historisk Oldnorsk udenfor Sammensætninger er blevet afløst af den lyd vægtigere Afledning *hæll* m. (af **hanhila-*).

Nu er der ét Forhold, hvor *hæll* »Pæl, Plugg, Stok« i den gamle Litteratur omtales i en fast Forbindelse med Kamp (Tvekamp): paa den indviede Plads, hvor Holmgangen udkjæmpes, var hellige *hælar* nedrammede. Herom heder det i Kormaks saga Kap. 10 (Möbius's Udg. S. 20 f.):

Þat voru hölmgonngulgg, at feldr skal vera V alna í skaut ok lykkyjur í hornum; skyldi þar setja niðr hæla þá er hofuð var á oðrum enda, þat hétu tjösnur; sá er um bjó skyldi ganga at tjösnunum svá at sæi himin milli fóta sér ok heldi í eyra snepla með þeim formála sem síðan er eptir hafðr í blóti því at kallat er tjösnublót. Þrír reitar skulu umhverfis feldinn fets breiðir; út frá reitum skulu vera stengr iij ok heita þat høgstur; þat er völr haslaðr er svá er gert. Maðr skal hafa iij skjöldu, en er þeir [eru] farnir, þá skal ganga á feld þóat áðr hafi af hofat; þá skal hlífaz með vápnum þaðan frá. Sá skal hoggva er á [er skorat]. Ef annarr verðr sárr svá at blóð komi á feld, er eigi skylt at berjaz lengr. Ef maðr stígr oðrum fæti út um høgstur 'ferr hann á hæl', en 'rennr' ef báðum stígr. Sinn maðr skal halda skildi fyrir hvárum þeim er berz. Sá skal gjalda hölmslausn er meir verðr sárr, þrjár merkr silfrs í hölmlausn.

Midtpunktet i den Ritus, som var forbunden med Ordningen af Holmgangsvolden, var uden Tvivl Nedramningen af Feldens 4 Hjørne-Plugge (*hælar* med Hoved i den ene, sikkert den øvre, synlige, Ende), som havde sin specielle Benævnelse *tjösnur*; denne Akt var ledsaget af en bestemt Formular (*formáli*), som ogsaa kom til Anvendelse ved det saakaldte *tjösnublót*, sandsynlig en Oftring (vel først og fremst efter Holmgangen)¹⁾ til de nævnte *tjösnur*. Disse Hjørne-Plugge

1) Jfr. K. Maurer, Die Bekehrung des Norwegischen Stammes zum Christenthume II (1856) S. 223 ff.

har altsaa været etslags smaa Gudestøtter. Den, som ordnede med dem, skulde under Fremsigelse af de dertil knyttede Trylleord gaa tilværks saaledes, at han saa Himmelen mellem sine Fødder og holdt i Øreflippene (det sidste maaske ikke et selvstændigt Led i Handlingen, men kun en praktisk Foranstaltning for at holde Hovedet fast i den ubekvemme Stilling). Lignende Ceremonier kjendes ogsaa andenstedsfra i den norrøne Litteratur. Naar en Heks vilde døve Vaaben eller bringe kjæmpende Mænd til at gaa fra Sans og Samling (*ærasik*), maatte hun bevæge sig baglængs og bøiet, saaledes at hun holdt Hovedet mellem Benene og saa fremover mellem disse; hun skulde være nøgen og have Klæderne oppe paa Ryggen. De dermed forbundne Forestillinger har Sammenhæng med Forestillingerne om »det onde Øie« og om det Afskyvækkendes Evne til at holde Ondt borte og saaledes ogsaa med Oldtidens vidt forgrenede phalliske Forestillinger (jfr. ovenfor S. 671 ff.). Med Støtte i dette reale Forhold har jeg (Arkiv f. nord. filol. XXVI S. 342 ff.) fremsat en sproglig Forklaring af *tjasna* f., hvorefter dette Ord (som kun er overleveret paa det anførte Sted i Kormaks saga, i Haandskriftet Möðruvallahólf frá Begyndelsen af 14de Aarh.) forudsætter en oprindeligere Form **tjarsna*, Stamme **ters-n-ōn-*, som er dannet til **tersa-* »Phallos« (oht. *zers*, ags. *teors*) og betyder »phallos-formet Plugg«. Holmgangsvoldens Phallos-Plugge har sandsynlig havt indviende og værnende Kraft, ligesom det phalliske Fica-Tegn er et af de stærkeste og (mod det onde Øie) mest anvendte prophylaktiske Midler i Middelhavslandene. De kan derfor sammenstilles med de *høslur*, som ogsaa omgav Kamppladsen (*vǫllr haslaðr*), og med de saakaldte *vēbǫnd*, hvorved Tingstedet indhegnedes.

Efter sin Oprindelse bliver da *tjǫsnublót* ret og slet en Phallos-Kultus, at sidestille med den Dyrkelse af Vǫlsi eller Mǫrnir, som er udførlig omtalt under Fløksand-Indskriften. Det er dog ikke bare selve den dyrkede Gjenstand, som danner Grundlaget for en Sammenstilling. Rimeligvis har det været Skik, at en Kvinde — nøgen — (eller en Mand, som vilde give sig af med den kvindeagtige *ergi*, jfr. S. 617) har forestaaet Indvielsen af *tjǫsnur*, ligesom det i Vǫlsa þáttr var en Kvinde, som gav sig af med Vǫlsi; ellers i den norrøne Litteratur optræder nemlig kun Kvinder nøgne med Hovedet mellem Benene. Men videre skal vi mærke os, at *tjǫsnur* er stukne i Løkker i Hjørnerne af en Feld. Her mindes vi atter Vǫlsa þáttr, hvor en Formular med Ordene »Lin« og »Løg« forekommer, hvilken ogsaa maa ligge til Grund for Indridsningen (*lina laukar*) paa Fløksand-Kniven, som har været brugt til at bearbejde Kjødssiden af Skind og herunder vistnok først og fremst har gjort Tjeneste ved Afskjæringen af de slagtede Dyrs Genitalia. Man kan spørge: Er der ikke en lignende Forbindelse mellem de phallosformede *tjǫsnur* og Felden som mellem Heste-Phallos'en Vǫlsi (Mǫrnir) og det (med en »Kjotkniv« bearbejdede) afflaaede Skind? Hvis man, som det maa synes fristende at gjøre, besvarer Spørgsmaalet bekræftende, ligger det nær at tænke sig denne Forbindelse saaledes: Felden, som er *5 alna í skaut* (»five ells square« Vigfusson Dict.) — det vil sandsynlig sige: ca. 2,5 Meter i Firkant¹⁾ —, er for stor

1) Den gamle islandske Alen var temmelig nøjagtig 50 Cm. eller, efter Björn M. Ólsen's Beregninger (»Um hina fornu íslensku alin« i Árbók hins íslenska fornleifafélags 1910, S. 1 ff.), 49,143—51,208 Cm. — Det er indlysende, at *í skaut* maa gjengives ved »i Firkant« (isl. *í hvert*

til at kunne være ét enkelt Dyrs Hud. Derimod passer det godt at antage, at 4 i Firkant tilskaarne Huder af et større Dyr har været syede sammen til den nævnte Feld. De med Huderne sammenhørende Genitalia har man taget vare paa, og rimeligvis har man da, eftersom der er Tale om en udpræget mandlig Syssel, her havt til sin Raadighed 4 Phallos'er. Disse har vel oprindeligt været anbragte paa Pæle eller Plugge i de 4 Hjørner, som tjente til at holde den udspilede Feld fast. Man skal da vistnok forestille sig, at hver af Pluggene oventil har været tildannet saaledes — med *hofud . . . á gðrum enda* —, at en paastukken Phallos kunde slutte deromkring.

Selv om ikke alle Enkeltheder ved Holmgangslovens *tjosnur* og *tjosnublót* staar tydelig for os, turde vi dog være naaet til fuld Klarhed over Holmgangs-Pluggens ram-hedenske, phalliske Karakter. Vi oier bag Kormaks-Sagaens *hælar* den samme Baggrund som den, der skimtes gennem Hugl-Indskriftens *un-gandir* (Runemesterens selvbevidste Ord om sig selv, den store Magiker, som i Kraft af de guddommelige Runer har al lavere Trolddom, *gandr*, i sin Magt) og gennem Flöksand-Indskriftens stærke, mod det phalliske rettede Trylleord *lina laukar*. En Henspillen paa disse *hælar* (*tjosnur*) maa saaledes synes at have en naturlig Plads i den efter sin Ordlyd udpræget magiske Indskrift B paa Strøm-Brynet. Den samme magiske Ramme slutter saaledes om alle disse tre Runeindskrifter, og der ved viser den Tolkning af dem, som jeg her hævder, sig baaren af en endnu stærkere indre Sandsynlighed, end det har været muligt at naa frem til ved Behandlingen af dem enkeltvis.

Nu kan vi ogsaa med Haab om et godt Udfald gaa videre i vor Tolkning af Strøm-Indskriften B ud fra den Forudsætning, at der ved *haha* menes Holmgangslovens *hæll* eller *tjasna*.

Der synes i Indskriften B at være Tale om at fælde en Modstander i Kamp derved, at han bringes til at 'skade' en *haha*¹⁾ paa Holmgangsvolden. Paa hvilken Maade dette skal ske, kan vi ikke nærmere afgjøre. Vi kan bare sige, at Runemesteren gennem sit Rune-Nid er i Stand til at udløse fordærlige Kræfter af en *tjasna* derved, at denne 'skades'.

horn, K. Gíslason, Dönsk orðabók under »Quadrat-« og ikke, som Fritzner (*skaut* 7) oversætter det, »i Diameter«, Holmgangspladsen skal, som den er skildret med omkringløbende *reitar* og med 4 i de yderste Hjørner opstillede *høslur*, utvivlsomt tænkes kvadratisk (isl. *ferskeyttr*, til *skaut* n., *ferhyrindr*, til *horn* n.); men da vilde der, naar man følger Fritzner's Opfatning, til en Diameter paa 2,5 Meter svare en Feld paa ikke mere end ca. 1,77 Meters Længde og Bredde, og paa et saa snævert Rum kunde visselig ikke baade de to Kjæmpende og deres Skjolddragere faa Plads.

1) *haha* er efter Situationen neppe Akk. Flertal, hvilket formelt nok lod sig forsvare: *haha* med Endelsen *-a*, af *-an(z)*, eller *haha* for *haha(n)* med Nasalen ikke udtrykt foran *s* i det følgende Ord. Snarest skulde man vel paa Strøm-Indskriftens Tid — samtidig med en Form som *hino* — vente en Endelse *-an* i Akk. pl. m. af *a*-Stammer med lang 1ste Stavelse; jfr. fra noget ældre Tid (ca. 500) Folkenavnet *hallin* hos Jordanes, ifølge Noreen (*Geschichte der nordischen Sprachen*³ S. 168) Akk. pl. m. af en *i*-Stamme. Bugge udtaler (Arkiv f. nord. filol. XVIII, 1901, S. 3) om de parallelt løbende Endelser ved *n*-Stammer: »Først i 8de Aarhundrede synes man i casus obliqui i Ental af tostavelser Stammer paa *-n*- med lang første Stavelse at have begyndt at udelade *n* i Skrift.« Han bygger dog her paa Oðemotland-Indskriften, som han sætter til altfor sen Tid (675—700); ifølge Schetelig (i Bd. III S. 40) er denne Indskrift fra Tiden henimod Midten af 6te Aarh.

Paa ét Sted i den gamle Litteratur er Verbet *skedja* brugt paa en lignende Maade om at krænke en Ting saaledes, at overnaturlige fordærlige Kræfter derved sættes i Bevægelse: Hamde og Sorle faar, da de drager afsted for at tage Hævn over Jormunrekk, af sin Moder en Advarsel mod at *skedja grjóti* (se Citatet S. 698), og da de handler derimod ved at dræbe Erp og — har man tænkt sig Sammenhængen — besudle Veiens Stene med hans Blod, finder de selv sin Død ved at stenes¹⁾. Her er det altsaa Blod af en ved Vaaben fældet Mand, som 'skader' — d. v. s. forstyrer eller krænker — den Gjenstand, hvis iboende skadelige Kræfter vækkes tillive. En af de Maader, hvorpaa man kan tænke sig, at *tjasna* efter Strøm-Indskriftens Nid skal 'skades', kan meget godt være den, at Runemesterens Modstander med sit Blod skal plette den phallos-formede Gudestøtte; efter Holmgangsloven skulde der, naar Blod var kommet paa den med *tjasna* noie forbundne Feld, ikke kjæmpes længer (*ef annarr verðr sárr, svá at blóð komi á feld, er eigi skylt at berjast lengr*), og Ordningen af det fiendtlige Mellemværende faldt fra nu af udenfor Rettens Former; til en senere Kamp kunde der da hentydes ved *hapu ligi*. Men nærmere ligger det vel at antage en nøiere Forbindelse mellem det, som antydes i de to Imperativ-Sætninger, saaledes at 'Kampen', *hapu*, bliver selve Tvekampen, »Holmgangen«. Kanske er i saa Fald Hensigten med Nid-Indskriften snarest den, at tvinge Modstanderen til at vige saaledes tilbage, at han med sin Fod bringer en *tjasna* ud af Stilling eller paa anden Maade beskadiger eller krænker den. (Om at vige tilbage *út um høslur* haves det tekniske Udtryk *fara á hæl* [her *hæll* m. »Hæl«], d. v. s. bevæge sig baglængs. Mulig ligger heri et Ordspil med *hælar* = *tjøsnuur* ovenfor, hvilket kan gaa tilbage til en Tid, da **hāhar* blev brugt baade om Hæl paa Foden og om *tjasna*. Nogen Støtte for min Opfatning af *haha* vover jeg dog ikke at søge i dette Forhold. Man skulde jo under Forudsætning af et saadant Ordspil helst have ventet, at *fara á hæl* betegnede at stige med den ene Fod ud forbi den af de 4 *hælar* fastholdte Feld, ikke *út um høslur*, som ved de »3 reitar« var skilte fra Felden.)²⁾

Efter det foregaaende mener jeg nu ved Indskriften B at kunne blive staaende ved denne Tolkning:

haha skapi hapu ligi

»'Skad' (ø: forstyr, krænk) en af de paa Holmgangsvolden anvendte (hellige) Plugge (oldn. *hælar*, *tjøsnuur*) og ligg (som Følge deraf) fældet i Kamp!«

1) Jfr. Bugge, Zeitschrift für deutsche Philologie VII (1876) S. 383; Ranisch, Zur Kritik und Metrik der Hampsismál, Berlin 1888, S. 22 f.

2) Det er maaske ikke overflødigt at tilføie, at *haha* ikke kan sammenlignes med oldn. *há* f. »Hud« (i Nylandsk specielt om Huden af Heste) og sigte til Holmgangslovens *feldr*. Ordets Kjon taler derimod, og desuden forudsætter *há* sandsynlig en urnord. Form **hawu*, Stamme **hawō-*, beslægtet med oldn. *hið* f. (jfr. Torp, Fick's Wörterbuch⁴ III S. 90).

Naar i Indskriften det almindeligere Ord *haha* (til oldn. *hæll*) og ikke den speciellere Benævnelse oldn. *tjasna* er brugt, kan Hensyn til Allitterationen her have spillet ind. Forøvrigt maa det ansees for utænkeligt, at *haha* i den Forbindelse, hvori det forekommer i Indskriften, kunde misopfattes.

Hvis Indskriften B er rigtig opfattet, har den sandsynlig været skanderet som Vers og udtalt saaledes:

hāha | *skapī*, |
hafu | *ligi* | ¹⁾

Mod denne Skandering kan der ikke gjøres nogen afgjørende Indvendinger. Vistnok kan man finde det paafaldende, at 3 tostavelser Ord med kort Rodstavelse her staar sammen. Man maa dog ikke ved disse Ord tale om »metrisk Opløsning« og spænde Verset paa den historiske norrøne Metriks Prokrustes-Seng. Rammen om de 4 Takter dannes af Brynets parvise Strøg, og intet tvinger os til at antage, at de enkelte Stavelser alle nøiagtig har udfyldt den Tid, som det enkelte Strøg optog. Hvad man har at anføre til Sammenligning, er Arbejdssange som den allerede S. 691 meddelte til Hammerens Slag og Hop paa Ambolten (til Blæsebælgens Pust):

Ek bar einn ˘ ˘ ˘
af ellifu ˘ ˘ ˘ ˘ [pause]
bana orð — ˘ ˘ + [pause?] ˘ [pause]
*blás þú meirr!*²⁾ ˘ ˘ ˘ [pause]

Eller som den i Norge af Børn brugte Sang, naar de om Vaaren »sva'r« Fløiter af Stykker af Siljekviste, hvis Bark løsnes og kan trækkes af, efterat der er blevet banket en Stund derpaa med Knivskaftets Flade:

Pom- | pil- | la | Si- | sil- | la, | ³⁾
kjære | Fløi- | ta | vi' du | sva! | [pause] |
gaar der | Hol | paa, | sæt en | Lap | paa, |
saa | gaar | det | saa | bra. |

Dette Vers (her gjengivet i den Form, hvori jeg kjender det fra Arendal) eksisterer kun i Sang, og (korte) Stavelser, som ellers er ubetonede baade i Tale og almindelige Vers, kan her udgjøre en stærkt betonet Stavelse i en egen Takt.

Der maa saaledes indskjærpes Varsomhed med at benytte Strøm-Indskriftens Vers til Belysning af de germanske Metra's ældste Historie. Efter sin Anvendelse

1) Den lydrette Form er *ligi* (med kort *g*), som ikke godt allerede paa Strøm-Indskriftens Tid kan have faaet *-gg-* (jfr. oldn. *ligg* Imper.) ved Analogi fra Former med konsonantisk *i* (*j*). Det er vel ogsaa tvivlsomt, om *-gj-* efter kort Vokal allerede ved denne Tid kan være blevet til *-ggj-*. Jfr. Noreen, *Gesch. d. nord. Spr.*³ S. 103, som blot udtaler, at denne Lydovergang har foregaaet »wenigstens vor 900«.

2) Linje 2 viser, at Sievers (Zur Technik der Wortstellung in den Eddaliedern I [Abhandl. d. philol.-hist. Kl. d. K. Sächs. Gesellsch. d. Wiss. XXVII], 1909, S. 520) har Ret, naar han — i Modsætning til sin tidligere Opfatning — antager B-Type, ikke C-Type, i Linjer som *es hann vakn'æði* Þrymskv. 1.

3) Ansees for Forvanskning af »Pompilia Cæcilia«, Navn paa Musikens Skytshelgen.

Naar i Indskriften det almindeligere Ord **haha** (til oldn. *hæll*) og ikke den speciellere Benævnelse oldn. *tjasna* er brugt, kan Hensyn til Allitterationen her have spillet ind. Forøvrigt maa det ansees for utænkeligt, at **haha** i den Forbindelse, hvori det forekommer i Indskriften, kunde misopfattes.

Hvis Indskriften B er rigtig opfattet, har den sandsynlig været skanderet som Vers og udtalt saaledes:

hāha | *skapī*, |
hafu | *ligi* | 1)

Mod denne Skandering kan der ikke gøres nogen afgjørende Indvendinger. Vistnok kan man finde det paafaldende, at 3 tostavelser Ord med kort Rodstavelse her staar sammen. Man maa dog ikke ved disse Ord tale om »metrisk Opløsning« og spænde Verset paa den historiske norrøne Metriks Prokrustes-Seng. Rammen om de 4 Takter dannes af Brynets parvise Strøg, og intet tvinger os til at antage, at de enkelte Stavelser alle nøiagtig har udfyldt den Tid, som det enkelte Strøg optog. Hvad man har at anføre til Sammenligning, er Arbeidssange som den allerede S. 691 meddelte til Hammerens Slag og Hop paa Ambolten (til Blæsebælgens Pust):

Ek bar einn ˘ ˘ ˘
af ellifu ˘ ˘ ˘ ˘ [pause]
bana orð — ˘ ˘ + [pause?] ˘ [pause]
*blás þú meirr!*²⁾ ˘ ˘ ˘ [pause]

Eller som den i Norge af Børn brugte Sang, naar de om Vaaren »sva'r« Fløiter af Stykker af Siljekviste, hvis Bark løsnes og kan trækkes af, efterat der er blevet banket en Stund derpaa med Knivskaftets Flade:

Pom- | pil- | la | Si- | sil- | la, |³⁾
kjære | Fløi- | ta | vi' du | sva! | [pause] |
gaar der | Hol | paa, | sæt en | Lap | paa, |
saa | gaar | det | saa | bra. |

Dette Vers (her gjengivet i den Form, hvori jeg kjender det fra Arendal) eksisterer kun i Sang, og (korte) Stavelser, som ellers er ubetonede baade i Tale og almindelige Vers, kan her udgjøre en stærkt betonet Stavelse i en egen Takt.

Der maa saaledes indskjærpes Varsomhed med at benytte Strøm-Indskriftens Vers til Belysning af de germanske Metra's ældste Historie. Efter sin Anvendelse

1) Den lydrette Form er *ligi* (med kort *g*), som ikke godt allerede paa Strøm-Indskriftens Tid kan have faaet *-gg-* (jfr. oldn. *ligg* Imper.) ved Analogi fra Former med konsonantisk *i* (*j*). Det er vel ogsaa tvivlsomt, om *-gg-* efter kort Vokal allerede ved denne Tid kan være blevet til *-ggj-*. Jfr. Noreen, *Gesch. d. nord. Spr.*³ S. 103, som blot udtaler, at denne Lydovergang har foregaaet »wenigstens vor 900«.

2) Linje 2 viser, at Sievers (*Zur Technik der Wortstellung in den Eddaliedern I* [Abhandl. d. philol.-hist. Kl. d. K. Sächs. Gesellsch. d. Wiss. XXVII], 1909, S. 520) har Ret, naar han — i Modsætning til sin tidligere Opfatning — antager B-Type, ikke C-Type, i Linjer som *es hann vakn'adi'* Prymskv. 1.

5) Ansees for Forvanskning af »Pompilia Cæcilia«, Navn paa Musikens Skytshelgen.

er disse Vers noget saagodtsom helt enestaaende i den germanske Overlevering og følger andre Love end den almindelige gammelgermanske Digtning¹⁾.

Vor Tolkning har grundet sig paa den Betragtning af Indskriften B, at denne er en Brynesang af samme Art som A. Hvordan stemmer nu de to Indskrifter Indhold med denne Opfatning?

Allerede tidligere (S. 689 ff.) er der gjort Rede for, hvordan vi maa tænke os Tilblivelsen af Indskriften A: »Hornet (hvori Brynet bæres) skal væde denne (Bryne) Sten«. Vi har seet, at dette er en Arbeidssang i egentligste Forstand: den har ledsaget Ljaaens Bryning under Høslaatten, og ved at indridses med Runer har den faaet en udpræget magisk Karakter.

Indskriften B skal derimod, om den er rigtig opfattet, ikke sees med Høslaatten som Baggrund. Ordene »'skad' en af Holmgangsvoldens (hellige) Plugge og ligg fældet i Kamp« er et Nidvers, fremsagt til Bryningen af et Vaaben, snarest et Sværd²⁾, som skal anvendes ved den eiendommelige Art af Tvekamp, »Holmgang«, som i Oldtiden ansaaes for et Retsmiddel. Her skal Ord i bunden Tale, indridsede med Runer, virke i den bestemte Retning at udløse den fordærvelige Kraft, som bor i Holmgangsvoldens phallos-formede *tjosnur*, hvori dette retslig anordnede Steds Hellighed er koncentreret.

Dette Resultat — at Brynets to Indskrifter efter sit Indhold skal sees hver paa sin Baggrund — stemmer fortræffelig med det Indtryk, vi allerede, efter en kun udvortes Betragtning af Indridsningerne, har faaet af de to Runelinjer. Indskrifterne A og B kan ikke være samtidige i dette Ords egentligste Forstand, men der maa efter Indridsningens forskjellige Karakter paa de to Smalsider af Brynet ligge en Tid — hvor kort eller hvor lang, kan vi ikke afgjøre — mellem de to Indskrifter. Det passer da godt at antage, at vi har for os et almindeligt Ljaabryne, som først, med Tanke paa den daglige Gjærning, er bleven forsynet med Arbeids- (og Trylle-)Sangen A, og saa engang senere, da dets Eier vilde hvæsse sit Sværd til Holmgang med sin vante Brugsgjenstand, end yderligere blev forsynet med Nidverset (og Arbeidssangen) B i det samme, af Brynerhythmen betingede Metrum.

Her vil man gjerne stille det samme Spørgsmaal som det, Arbeidssangen A foranledigede: Har Verset i B havt en selvstændig Tilværelse længe før Indridsningen, eller er det forfattet, efterat A var indridset, for at danne en Pendant til denne Indskrift? Herpaa synes der ikke at kunne gives noget bestemt Svar. At B har *h-* til Bærer af Allitterationen ligesom A, kan ikke danne nogen Støtte for

1) I min første Behandling af Bryne-Indskrifterne fremholdt jeg, at deres Vers intet direkte tilsvarende har i den senere norrøne Digtning. Jeg mente, at de snarest maatte sammenholdes med to Linjepar i det historiske Versemaal Fornyrðislag. Derimod er A. Gebhardt (Deutsche Literaturzeitung 1910 Sp. 873) »eher geneigt, in der ganzen ersten Inschriftzeile [ø: Indskriften A] die Vorstufe des Typus B, in der ganzen zweiten [ø: Indskriften B] die des erweiterten Typus A zu sehen, so dass also die Inschrift in ihrer Gesamtheit eine Langzeile in der Vorform des Fornyrðislag darstellte, freilich mit vier Stäben«.

2) »Das Schärpen der Schneiden, wie auch das Auswetzen von Scharten — *brjña, hvessa, hwetja, snerpa, strjúka* — geschah gewöhnlich mit Hilfe des Wetzsteins (*hein, brjñi, heinbrjñi, heinarbrjñi*)«. Falk, Altnord. Waffenkunde S. 5.

den sidste Mulighed. *H-* er i den gammelgermanske Digtning en af de almindeligste Rimbogstaver, og det er særskilt i Digtning, som vedrører Bryning, naturligt at møde *h-* i Rim, eftersom flere vigtige Ord fra Bryningens Omraade begynder med denne Bogstav (oldn. *hein*, *hvetja*, *hwessa*, hvortil kommer urnord. *horna*). Det er vel ogsaa tænkeligt, at der bestaar en nærmere Sammenhæng mellem Versene A og B, mulig saaledes, at disse tilhører en hel liden Flok af ensartet byggede Kvidlinger — at sammenligne t. Eks. med Hávamál's løst forbundne gnomiske Strofer —, som har været Arbeidssange, anvendte under Bryning i de forskjellige Livsforhold.

I ethvert Fald kan Verset i B være ældre, endog meget ældre, end Strøm-Brynets Tid, og efter al Sandsynlighed er Brynesangen i A — den ældste Optegnelse af »Folkedigtning« i Norden — af betydelig højere Ælde. Blandt Sproghistorikere vil der ikke herske Tvivl om, at de to Kvidlinger efter Formen endog kan føres tilbage til en Sprogform, ældre end den fællesgermanske Lydforskyvning og de fællesgermanske Udlydsændringer, uden at Brynerhythmen i dem forrykkes. (Hvis Nidverset i B er meget ældre end dets Indridsning paa Strøm-Brynet, kan den noget paafaldende Konstruktion *hafu ligi* »ligg fældet i (egentlig: ved, paa Grund af) Kamp« være en i Verset fra en fjærn Fortid nedarvet Vending. Ellers maa man kanske ved Udtrykket **hafu ligjan* snarest regne med en Levning, som har holdt sig i enkelte faste Forbindelser, fra en Tid, da Midlets eller Foranledningens Instrumental var i fuldt levende Brug.)

I begge de to Vers staar Prædiketet i en Modus, som udtrykker Opfordring. Der er dog den Forskjel, at A har opfordrende Konjunktiv, medens B har Imperativ. Den sidste Modus udtrykker en langt kraftigere, mere direkte Opfordring end den første. I et Nidvers af et saa vægtigt Indhold som det i B er netop Imperativ paa sin Plads, medens Arbeidssangen A, som skal sees paa Baggrund af den daglige Syssel, kan nøie sig med den svagere Udtryksmaade. Hvis A og B hører nærmere sammen, saaledes som ovenfor antydnet, er der i Versene en virkningsfuld Stigning fra opfordrende Konjunktiv til Imperativ. Hertil kan anføres en Række Paralleler fra den gamle Litteratur. Eksempelvis nævner jeg fra Skírnismál's Galder¹⁾:

viðkunnari þú verðir
en vordr með goðum;
gapi þú grindum frá (Str. 28);

þik morn morni;
ver þu sem þistill — — (Str. 31);

þar þér vílmegir
á víðar rótum
geita hland gefi;
æðri drykkja
f á þú aldregi — — (Str. 35).

¹⁾ Paa et andet Sted agter jeg at redegjøre for denne og andre Galdres Bygning.

Efter den her givne Tolkning af Indskrifterne paa Strøm-Brynet har dette trolig fulgt sin Eier gennem alle Livets Forhold, saavel de roligere under Arbeidet hjemme paa Gaarden som de kritiske, da Holmgangssværdet skulde hvæsses. Det er naturligt, at dette Bryne ogsaa har faaet følge sin Eier i Graven.

Strøm-Brynet hidrører fra en Grav, som paa Grund af den mangelfulde Fundberetning ikke kan tidsbestemmes arkæologisk. Det er heller ikke fundet sammen med andre Oldsager, og alene giver det ingen Veiledning ved den nøjagtigere Datering. Det har derfor ikke kunnet medtages i Schetelig's »Arkeologiske tidsbestemmelser« i Bd. III.

Naar vi skal søge at danne os en Mening om, fra hvilken Tid de to praktisk talt samtidige Runeindskrifter paa Strøm-Brynet skriver sig, er vi derfor kun henviste til de mindre trygge Holdepunkter, som Runeformer og Sprogformer kan yde.

Som karakteristiske Runeformer maa fremhæves **s**-Runen \downarrow (B Rune 3) og **k**-Runen Υ (B Rune 4). Begge disse Runeformer har Strøm-Brynet tilfælles med Stentofta-Stenen, som man pleier at henhøre til 7de Aarh. eller Tiden omkring 700. Derimod har den med Stentofta-Stenen væsentlig samtidige Björketorp-Sten endnu den ældre **s**-Rune \succ (se S. 683 f.). Formen Υ synes tidligst at forekomme paa Varnum-Stenen, som almindelig henføres til 6te Aarh.¹⁾, og paa Fonnaas-Spænden, som ifølge Schetelig (Bd. III S. 59) er fra første Halvdel af 6te Aarh., fra »samme periode som guldbrakteatene«, hvorefter ogsaa enkelte har Runeformen Υ (jfr. ovenfor S. 683 Anm. 2).

Efter Runeformerne tør vi saaledes henhøre Strøm-Indskrifterne til 6te eller 7de Aarh. Meget yngre end 700 kan de ikke være, da vi henimod 800 træffer \downarrow som den faste Runeform for **s**, og synderlig ældre end 600 kan en Indskrift med \downarrow **s** vanskelig være.

Efter Sprogformerne turde det være rigtigst ikke at rykke Strøm-Indskrifterne længere nedover i Tiden end til ca. 650. Former som **hali** og **hino** synes at være ældre end **barutr** (d. e. **brýtra*) og **runar** paa Björketorp-Stenen. Til den anden Side maa det forekomme betænkeligt at anse Synkopen og den dermed sandsynlig forbundne *i*-Omlyd i **wate** (d. e. *wæte*) for saa gammel som fra tidlig i 6te Aarh. Alt i alt maa der vel saaledes siges at være gode Grunde for at henhøre Bryne-Indskrifterne til første Halvdel (kanske Begyndelsen) af 7de Aarh.

Hvis jeg har Ret i, med Hensyn til Lydudviklingen i store Træk at sammenstille **wate** med **wage** paa Opedal-Stenen (se Tillæg i det følgende), vinder vi ogsaa derigennem et Holdepunkt for Tidsbestemmelsen. Paa Grund af den forskjellige Form, som **s**-Runen har i Opedal-Indskriften (den ældre 2- og 3-vinklede Form) og i Strøm-Indskriften, er det rimeligt at antage, at der ligger nogen Tid mellem disse to Indskrifter. Opedal-Indskriften synes at være fra den allerældste Omlyds-Periode — kanske har vi i **wage**, af **Wagiē*, med den for Palatalisering særlig let udsatte Konsonant *g*, et af de Tilfælde, hvor Synkope og *i*-Omlyd allertidligst

¹⁾ Bd. I S. 40; Wimmer, Die Runenschrift S. 303; Noreen, Gesch. d. nord. Sprachen³ S. 5.

indtraadte —, det vil vel sige Tiden omkring eller noget før Aar 600¹⁾, og Strøm-Brynet skulde følgelig, saaledes som vi allerede af andre Grunde har antaget, snarest blive at henhøre til 600—650.

Ved Siden af den synkoperede, oprindelig trestavelses Form **wate** forekommer paa Strøm-Brynet et tostavelses Ord, **hali**, hvor *-i* i Endelsen endnu er bevaret efter lang Stavelse. Noreen (Gesch. d. nord. Sprachen³ S. 85) slutter heraf, at Synkope tidligere er indtraadt i Mellemstavelse end i Endestavelse. Det er dog at mærke, at **hali** mulig har været udtalt med nasalt *-i* (af *-im*), og i saa Fald kan den tilsvarende Nominativ, hvis oprindelige Endelse *-iŕ* (*-iz*) havde unasaleret Vokal, have lydt **halliŕ*, af **halliŕ* (jfr. *hariwulafa* Akk. ved Siden af *hǫpwwulafŕ* Nom., Istaby). Man kan altsaa ud fra det foreliggende Indskriftmateriale ikke benegte den Mulighed, at Synkope og Omlyd er indtraadt samtidig i **wātīē* og i **halliŕ*, saaledes som Kock (Umlaut und Brechung im Altschwedischen, Lund 1911—16, S. 60) synes at tænke sig Forholdet. Det skal dog indrømmes, at netop ved Vokalen *i* har Nasaliteten som Regel vanskeligt for at holde sig.

1) Jfr. Bugge's Tidsbestemmelse i Bd. I S. 310, hvorefter Opedal-Indskriften er »ikke ældre end 6te Aarhundred«; »efter et løst Skjøn er jeg tilbøielig til at sætte den ikke tidligere end til Aarhundredets Midte«.